חלב וגבינת עכו"ם

Groupe d'étude
Beth hamidrach Sarcelles
26 bis avenue du 8 mai 1945
95200 Sarcelles

Voici les problématiques évoquées dans notre feuillet:

NB: Dans le cadre de cette étude, Il nous est impossible de ramener et d'étudier intégralement les techouvot écrites sur notre souguia.Nous insistons davantage sur la partie guemara/richonims et citons quelques A'haronims afin de pouvoir au moins comprendre quels sont les tenants et aboutissants des grands débats halakhiques que nous entendons au sujet du חלב עכו״ם .

1/ Qu'est ce que l'interdit de חלב עכו״ם ?

2/Pourquoi les sages l'ont interdit ?

3/Dans quel cas le חלב עכו״ם est-il permis ?

4/Si le goy ne possède pas d'animaux interdits, Y a t-il lieu de se montrer plus indulgent?

5/ Y- a t-il une différence s'il s'agit de la poudre de lait ?

6/Quand est il du fromage fabriqué par les goyims?

7/Est ce que la législation alimentaire (Code la consommation) peut influencer la halakha à ce sujet ?

8/Peut-on consommer le beurre fabriqué par les goyims ?

L'étude commence par (un extrait de) la michna page 29b dans le traité avoda zara qui énumère les aliments des goyims interdits à la consommation et (parfois même) au profit.

עין משפט נר מצוה | כט: | אין מעמידין | פרק שני | עבודה זרה | מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

עשין טז טוש״ע י״ד סימן קלט סעיף א:

ס כ מיי׳ פ״י מהלכות רוצח הלכה ו סמג עשין עח:

סא ל מיי׳ פי״ד מהל׳ אבל הלכה כא סמג עשין דרבנן ב טוש״ע י״ד סימן שמט סעיף א:

סב מ נ מיי׳ פי״ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה י סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סימן קיח סעיף א וסימן קל סעיף ג:

פניני רש״י

בקדשים. וקדשים אסורין בהנאה שהרי מועלין בהן... (קידושין נז.)

תורה אור

גמ׳ א] אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה: (דברים לב, לח)

ב] וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים:

דורשו כלפי ישראל צריך לפרש שהיו העובדי כוכבים מגנין ישראל על עבודת המזבח כנגד מה שעושין לעבודת כוכבים שלהם ויאכלו וישתו קאי אמזבח שאוכל מנחות ושותה נסכים: **אתיא** שם שם מעגלה ערופה. תימה אדיליף תקרובת עבודת כוכבים ממת ומת מעגלה ערופה נילף מת גופיה שם שם מעבודת כוכבים עצמה כדאמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז: ושם) גבי האורג בגד למת דרבא יליף דלא מיתסר בהזמנה שם שם מעבודת כוכבים דכתיב בעבודת כוכבים אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם וי״ל דהתם משמשין ממשמשין ממש (ח) דקרא דאבד תאבדון בכלים כשנשתמשו בהן לעבודת כוכבי׳ הכתוב מדבר. [כדאיתא לקמן דף נא:]: **כפרה** כתיב בה בקדשים. תימה בפ״ק דכריתות (דף ו.)

ואיסורן איסור הנאה דברי ר״מ וחכ״א [ז]לחין אסורין יבישין מותרין [ד]המוריים וגבינת בית אונייקי של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר׳ מאיר וחכ״א [ח]אין איסורן איסור הנאה אמר ר׳ יהודה שאל ר׳ ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך אמר לו (א) מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים אמר לו [ט]מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה אמר לו והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה (ב) אמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה ולא הודו לו אבל אמרו אין נהנין ולא מועלין אמר לו [ה]מפני שמעמידין אות׳ בקיבת עגלי עבודת כוכבים אמר לו אם כן למה לא אסרוה בהנאה [י]השיאו לדבר אחר [ס]אמר לו ישמעאל (ג) היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודיך אמר לו כי טובים דודיך אמר לו אין הדבר כן [ז]שהרי חבירו מלמד עליו לריח שמניך טובים: **גמ׳** יין מנלן אמר רבה בר

של דגים: **ואיסורן איסור הנאה.** שמא עירב בו יין: **וגבינות בית אונייקי.** שם הכפר אבל שאר גבינות מותרין בהנאה ובגמרא מפרש לה (דף לד:): **מפני מה אסרו.** לרבנן קבעי לה דאסרו לה באכילה ולא בהנאה: **והלא קיבת עולה חמורה.** שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה: **שדעתו יפה.** שאינו קץ ומואס בה: **שורפה.** הומי״ר בלע״ז גומעה: **ולא הודו לו.** [י]לאומרים כן (ו) להיתירא לכתחלה: **אבל אמרו לא נהנין ולא** מועלין. וכל היכא דתנן הכי שרי מדאורייתא אבל רבנן (ז) דגזרו בה והכי משמע לא נהנין מדרבנן ואם נהנה אין בה מעילה אלמא מדלית בה מעילה ש״מ האי חלב הכנוס בקיבת העולה כפירשא בעלמא הוא: **בקיבת עגלי עבודת כוכבים.** שנעשו לה תקרובת וגבי עבודת כוכבים אפי׳ פרש אסור דניחא ליה בנפחיה שירא

מסורת הש״ס

בו זה טיעום שמרף וגידף וכו׳ וא״כ עלי׳ קאי כל הפסוקי׳ הסמוכים והיינו קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם אמרו ג״כ העובדי כוכבים על ישראל וכמ״ש ג״כ רש״י בפ׳ האזינו לב פל״ו השניי׳ לדעת רבי נחמיה ע״ש וזה פשוט וברור בכוונת תוס׳ ועיין מ״ש המהרש״א דלא מצאתי שם בגיטין ע״כ ולפמ״ש בס״ד ניחא שפיר] **יב)** [כדאיתא במגילה כא:] **יג)** צ״ל פירות

הגהות הב״ח

(א) **גמ׳** מפני מה אסרו. נ״ב עיין פרש״י ע״ז סוף דף לד:

(ב) **שם ואמרו כהן וכו׳** ולא מועלין חזר אמר לו מפני שמעמידין אותה:

(ג) **שם** ישמעאל אחי היאך אתה:

(ד) **שם וזובח גופיה:**

מכלל דאיסורי הנאה שרו פרשייהו ומדקא"ל מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים וקא מהדר ליה א"כ למה לא אסרוה בהנאה מכלל דעבודת כוכבים אסור פרשייהו ולהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה דהא מוריים לרבנן דלא אסרוהו בהנאה מ"ט לאו משום דליתיה לאיסורא בעיניה אמרי הכא כיון דאוקמיה קא מוקים חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה: השיאו לדבר אחר וכו': מאי [א]כי טובים דודיך מיין כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע עריבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה מ"ש האי קרא דשייליה אר"ש בן פזי ואיתימא ר"ש בר אמי מרישיה דקרא קא"ל [א]ישקני מנשיקות פיהו אמר ליה ישמעאל אחי חשוק שפתותיך זו בזו ואל תבהל להשיב מ"ט אמר עולא ואיתימא רב שמואל בר אבא גזרה חדשה היא ואין מפקפקין בה מאי גזירתא אר"ש בן פזי אמר ריב"ל משום ניקור ולימא ליה משום ניקור כדעולא דאמר עולא כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא דלמא איכא איניש דלא ס"ל ואתי לזלזולי בה מגדף בה ר' ירמיה אלא מעתה יבשה תשתרי ישן תשתרי דא"ר חנינא יבש מותר אין מניחו ליבש [א]ישן מותר (א) אין מניחו לישן א"ר [ב]חנינא לפי שא"א לה בלא צחצוחי חלב ושמואל אמר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה הא קיבה גופא שריא ומי אמר שמואל הכי והתנן [ג]קיבת העובד כוכבים ושל נבילה הרי זו אסורה והוינן בה אטו דעובד כוכבים לאו נבלה היא [ד]ואמר שמואל חדא קתני [א]קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה אסורה ל"ק כאן

רש"י

מכלל דאיסורי הנאה. כי עולה וה"ה לשור הנסקל שרי פרשייהו: **דברי דודיך.** דברי סופרים: **מיינה.** עיקר תורה שבכתב: **חשוק שפתותיך.** כדמתרגמינן וחשוקיהם וכבושיהן: **ואל תבהל להשיב.** ואל תדקדק להקשות לו: **גזרה חדשה.** מקרוב גזרו על הגבינה: **ואין מפקפקין בה.** ואין מפרשין טעמה כדמפרש ואזיל. מפקפקין לשון הטיטה בדבר סתום לפשפשו ובלע"ז פוריי"ד כמו (סוכה דף טו.) מפקפק ונוטל אחת מבינתיים: **לא מגלו טעמא.** למה גזרו עליו: **דלמא איכא.** דלית ליה ההוא טעמא ולא בדיל מיניה ומזלזל בה אבל השתא דלא מגלו טעמא דמלתא בדלי מיניה כ"ע דסברי קמו רבנן במלתא דאתי מיניה חורבא ואנן הוא דלא בקיאינן בטעמא: **יבש מותר.** כל גילוי שיבש מותר דארס של נחש אילו היה שם לא היה מניחו ליבש: **ישן מותר וכו'.** יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים והמתין להם עד שנתיישנו מותר דאי היה בו ארס של נחש לא היה מניחו ליישן: **לפי שא"א לגבינה בלא צחצוחי חלב.** בין גומא של גבינה נשאר מן החלב וחלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו אסור דלמא עריב ביה חלב טמא (ב) וחלב טמא אינו עומד ואם עירב טמא בטהור הטמא נשאר עם נסיובי דחלבא הטהור שקורין מישג"א וחלב טמא אסור מן התורה ובבכורות (דף ו:) ילפינן לה ויש לחוש שבגומות נשאר ממנו: **בעור קיבת נבלה.** ועור לאו פירשא הוא ואסור: **ומי אמר שמואל.** דעור קיבת נבלה (ג) דאסורה אבל קיבה עצמה דנבלה דהיינו חלב הקרוש הכנוס במעי הטלה שריא אלמא פירשא בעלמא הוא:

תוספות

מאי שנא האי קרא דשייליה. ומסיק מרישא דקרא ירושלמי אם להפליגו נתכוין הוה לו להפליגו בדברים אחרים בה' מקראות שבתורה שהסימן ממ"ש א"ו מחר משוקדים שאת ארור וקם א"ר אילא דברים שמשיקין עליהם את הפה שנאמר ישקני מנשיקות פיהו ר"ש בר חגי בשם ר' שמואל בר נחמני כבשים ללבושך וגו' כבשים כתיב הא כילד בשעה שתלמידיך קטנים כבוש לפניהם ד"ת הגדילו ונעשו כעתודים גלה להם רזי תורה וקתני התם דר' ישמעאל קטן היה באותה שעה ומסייע להדא דתני ר"ש בן יוחי ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מה (ד) הסימן הזאת אינה נגלית לכל בריה ובריה כך אין לך רשות לשקע עצמך על ד"ת אלא בפני אדם כשר ונראה כי זהו טעם תלמוד שלנו דקאמר בסמוך כי גזרי גזירתא במערבא כו' אלא שאינו מפרשו כאן היטב ואומר מורי הר"ר אלחנן שזהו מה שיסד הקליר בפרשת פרה אדומה אין להרהר על מה נחקקה שכולם נתנו בנשיקה לשון משיקין עליהם את הפה:

משום ניקור. תימה לקמן דמסקינן טעמא דחלב דבעינן ישראל רואהו דחיישינן לעירוב חלב טמא תיפוק ליה משום גילוי וי"ל דאין ה"נ אלא טעמא פסיקא ליה נקט הכא בשאין ישראל רואהו דמערב אבל טעמא דגילוי זמנין דלא שייך כגון שמלא העובד כוכבים יולא ממקום שחולב שם דכיון שכל שעה תופסו בידו ליכא למיחש לניקורא וא"ת מפני מה אסרו משום גילוי יותר ממים ודבש למאן דאית ליה באלו טריפות (חולין דף מט:) דשייך בהו גילוי וי"ל דבכל המשקים אע"ג דלא קפדי אגלויא משום נקורא אמנקיותא מיהא קפדי אבל גבי חלב מתוך שרוב פעמים אינו נאכל בעין וגם מסננין אותו אמנקיותא נמי לא קפדי ומסננת אינו מועיל כלום לארס כדאמר בהגוזל בתרא (ב"ק דף קטו:)

לא מהני מסננת היכא דטרקיה פי' שערבבו: **ישן** תשתרי. תימה לישני גזרה ישן אטו חדש כדמשני לעיל (דף לא:) גבי שכר וי"ל דהתם איכא למיגזר דלא מינכר כולי האי בין ישן לחדש כמו גבי גבינה: **לפי** שא"א בלא צחצוחי חלב. פ"ה בין גומות של גבינה נשאר מן החלב ודלמא עריב ביה חלב טמא וקשה דא"כ ה"ל לר' ירמיה למימר אלא כיון דהדר ביה משנויא קמא ועוד דאטו מי חיישינן דעובד כוכבים שוטה הוה שעירב בו חלב טמא אע"פ שהוא יודע שאינו עומד לכן פר"ת דקאי אמאי דהוה פריך יבשה תשתרי (ה) ומשני דאפי' כשהוא נראה ישן לעולם נשאר הארס בתוך לחלוחית הגבינה ביני אטפי ור"י הביא ראיה מן הירושלמי לדברי ר"ת דקאמר חלב העובד כוכבים למה אסור משום גלוי ויעמיד א"ר שמואל בר רב יצחק מפני ארס הנתון בין הנקבים ופי' ויעמיד ויבשנה ומשני מפני ארס הנתון כו' וקושיא שניה קיימא אגבינה כלומר גבינה שיעשו (ו) מיהא תישתרי דארס הוא אינו מניחו ליבש ומסיק מפני ארס הנתון בין הנקבים כמו שמתרץ בתלמודנו אבל אין לפרש כפירוש הר"ר אלחנן דקאי [ה]אחלב והכי פריך למה אסרוהו משום גלוי יעמידנו ואם יש בו ארס לא יעמוד דהכי מקשה התלמוד גבי חלב טמא בסמוך דליתיה דהא לא מלינו בשום מקום שיניח חלב (ז) להקפות בשביל ארס הנתון בו: **מפני** שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה. וא"ת מאי איריא נבלה אפי' שחוטה נמי אסורה משום בשר בחלב וי"ל דדוקא נקט נבלה דאז איכא בה איסורא דאורייתא אבל בשחוטה משום בשר בחלב ליכא איסורא דאורייתא דלונן בלונן הוא ואע"ג דאוקומי קא מוקים אינו אסור אלא מדרבנן: **ומי** אמר שמואל הכי. ה"ה דהוה מצי למפרך בפשיטות ממתני' דחולין (דף קטז.) אלא משמואל אשמואל ניחא (ח) למפרך: **חדא** קתני קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה היא. תימה לפי מה שפיר"ת סוף כל הבשר (חולין דף קטז: ושם) שיש חילוק בחלב הקיבה שאותו שהוא קרוש לא נאסר מעולם אף קודם חזרה דפירשא בעלמא הוא שאינו ראוי אלא להעמידה אבל חלב הצלול שאינו ראוי להעמידה כלל מתחלה היו מחשבין חלב גמור וחזרו בהם מתוך קושיא דקיבת העולה דשורפה היא אע"פ שא"א שלא יתערב מחלב הצלול עם הקרוש ולפירוש זה קשיא אמאי לא משני הכא כולה קודם חזרה והכא דקתני גבי העמדה מיירי בקרוש ולהכי דייקי' הא קיבה גופא שריא והתם דלא מיירי בהעמדה מיירי בצלול וי"ל דנהי דאין צלול מעמיד דמ"מ אין העובדי כוכבים בוררין אותו כ"כ שלא ישאר מן הצלול ומדקאמר שמואל בעור קיבת נבלה משמע הא קיבה גופא שריא ואע"פ שנשאר שם מן הצלול כדפי' שאין העובדי כוכבים טורחים לבררו ואור"ת כי עכשיו לא מלינו טעם פשוט לאיסור בגבינת העובד כוכבים דהא טעם האיסור הוה משום ניקור כריב"ל דקי"ל הלכה כריב"ל אף לגבי ר' יוחנן וכ"ש לגבי שמואל דהא (עירובין מז:) שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכן פסק ר"ח וכן בסדר תנאים ואמוראים פסק הלכה כריב"ל בכ"מ וגם דברי רב אדא בר אהבה אינם כלום כיון שאינו אותו רב אדא בר אהבה שהיה בתראה שהרי הוזכרו דבריו קודם דברי רב חסדא ורב [ו]נחמן (ט) בר יצחק שהיו קדמונים יותר מרבא וגם דברי רב חסדא ורב נחמן בר יצחק עמדו בקושיא וליכא למיחש נמי משום עירוב חלב טמא כדפרי' לעיל [ז](גבי) שלא [ז](עמד) כפרש"י שהרי אין העובדי כוכבים שוטים לערב בו חלב טמא מאחר שאינו עומד אלא ודאי אין הטעם אלא משום נקור ואנו שאין נחשים מצוין בינינו אין לחוש משום גלוי ואין לומר דדבר שבמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו כי ודאי הוא כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצוין כמו שאפרש לקמן גבי יין נסך (דף נז: ד"ה לאפוקי) וגם בהרבה מקומות יש שאוכלים אותם מפני שמעמידין אותם בפרחים וגם גאוני נרבונא התירו אותם במקומן מטעם שמעמידין אותם בפרחים מיהו במקומנו שמעמידין בקיבה אומר הרב ר"י בן הר"ר חיים שיש טעם קצת לאסור מפני שמולחין הקיבה בעורה ואיכא איסור דבשר בחלב דמליח הרי הוא כרותח ואני ראיתי מקומות שהן מעמידים בנבלת דבר אחר מליח:

מפני

מסורת הש"ס

גמ' א)[לעיל לא: ע"ש] ב)[עי' תוס' ד"ה לפי שא"א מוכח דגרסתם הי' ר' ירמיה וכן לקמן לט: בתוס' ד"ה ימ"א מח"ג] ג)[חולין קטז.] ד)[שם:] תוס' ה)אחלב עובד כוכבים כצ"ל רש"א ו)[עי' היטב תוס' ב"ב מו: ד"ה שלא] ז)מהרש"א מ"ז

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין מניחו לישן (אלא א"ר ירמיה) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה וכן היתה גירסת התוספות: (ב) רש"י ד"ה לפי שא"א וכו' דלמא עריב ביה חלב טמא ואע"ג דחלב טמא אינו עומד מכל מקום אם עירב טמא בטהור וכו' נסיובי דחלבא של הטהור: (ג) ד"ה ומי וכו' נבלה הוא דאסורה: (ד) תוס' ד"ה מאי שנא וכו' מה הסימה הזאת אינה: (ה) ד"ה לפי וכו' יבשה תשתרי ישן תשתרי ומשני דאפילו כשהוא נראה יבש וישן לעולם נשאר: (ו) בא"ד וקושיא שניה קיימא אגבינה כלומר גבינה שיעשו ממנה מיהא תישתרי דארס אינו כצ"ל ותיבת הוא נמחק ונ"ב כלומר קושיא הא' היא הא דקאמר חלב העובד כוכבים למה אסור וקושיא השניה היא הא דקאמר ויעמיד וקיימא אגבינה כו' אבל לפי' הר"א קושיא השניה קאי נמי אחלב והכי פריך ויעמיד פירוש ינסה מקצתו ואם הוא עומד הוא נסיון להכשיר כל החלב: (ז) בא"ד שיניח חלב מלהקפות: (ח) ד"ה ומי וכו' ניחא ליה למפרך: (ט) ד"ה חדא וכו' ורב נחמן שהיו קדמונים יותר מרבא וגם דברי רב חסדא ורב נחמן עמדו בקושיא וליכא למיחש נמי משום עירוב חלב טמא ואע"ג דחלב טמא אינו עומד וכפירוש רש"י שהרי אין העובדי כוכבים שוטים לערב בו חלב טמא מאחר שאינו עומד כדפרישית לעיל אלא ודאי כצ"ל ותיבות בר יצחק נמחק ב' פעמים:

הגהות

גמ' ואמר שמואל כו' קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה ואסורה. כצ"ל: (רש"ש)

רש"י ד"ה לפי שא"א. בין גומות של גבינה כו'. כצ"ל: (רש"ש)

תוס' ד"ה משום. טעמא פסיקא ליה נקט בשאין כו'. כצ"ל ומלת הכא מיותרת: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: (שיר השירים א, ב)

עין משפט נר מצוה

קיח א מיי' פ"ד מהל' שחיטה הלכה יא סמג עשין סג טוש"ע יו"ד סי' ב סעיף א:

פניני רש"י

במערבא. בארץ ישראל: (שבת סה: ד"ה מטלא)

חדא קתני. משום דשל נבלה היא אסר לה: (חולין קטז:)

רבינו חננאל

אלמא איסורי הנאה פרשן מותר והדר תני ליה מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים. ואמר ליה א"כ למה לא אסרוה בהנאה. אלמא איסורי הנאה פרשן שרי. ועגלי עבודת כוכבים פרשן אסור. [א]ולמה לא אסרוה בהנאה משום דליתא לאיסורא בעיניה לא אסרוה בהנאה. הכא נמי בגבינה נמי ליתא לאיסורא בעיניה. אמר ליה שאני הכא דכיון דאיסורא הוא דקא מוקים לה חשיב וכמאן דאיתיה בעיניה דמי אמאי לא אסרוה בהנאה:

השיאו לדבר אחר וכו'. ירושלמי מפני מה לא גילה לו אם להפליגו נתכוין היה לו להשיאו באלו שאין להן הכרע כגון שאת ארור מחר משוקדים וקם כו'. א"ר יוחנן מפני שבקרוב אסרוה (וישמע) [ור' ישמעאל] תלמיד קטן [היה] באותה שעה. ואין מגלין להן רזי תורה עד שיגדלו. וכר' שמעון בן יוחאי. דתניא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. מה השימה. פי' המציאה אינה נגלית לכל בריה כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה. אלא לפני תלמידים הגונים כשרים. ודאתן עלה קרא מאי פירושיה כו':

ירושלמי דודים דברי סופרים. יין דברי תורה. טובים דודיך מיין. חביבין דברי סופרים מדברי תורה. תדע שהרי ר' טרפון אילו לא קרא קרית שמע לא היה עובר אלא בעשה. ומפני שעבר על דברי חכמים נתחייב מיתה. על שם ופורץ גדר ישכנו נחש. ותנן נמי האומר אין תפלין לעבור על ד"ת פטור. [חמשה] טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. א"ל (ר') [ר'] ישמעאל חשוק שפתותיך ואל תהא נבהל להשיב. ומאי טעמא א"ר יוחנן גזירה חדשה היתה משום ניקור. וכד גזרי גזירה במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא. עד דתפשוט בכל ישראל. דחיישי דלמא איכא מאן דלא סבירא ליה ואתי לזלזולי בה. מגדף בה רבי אבהו אלא מעתה יבשה שאין בה חשש ניקור תשתרי. ופריק ר' ירמיה לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב. וכיון דאיכא לחלוחית זיהרא האי. ושמואל אמר לא אסרוה אלא מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה מכלל שהקיבה גופא שריא דפרשא בעלמא היא. איני דשמואל שרי בקיבה גופא והתנן קיבת העובד כוכבים ושל נבילה הרי זו אסורה. והוינן בה ושחיטת עובד כוכבים לאו נבילה היא. ואמר שמואל חדא קתני והכי קתני קיבת שחיטת עובד כוכבים נבילה והרי זו אסורה. ופרקינן

א) נראה דצ"ל והא דלא אהדר ליה דמשו"ה לא אסרוה בהנאה כמו במוריים לרבנן משום דליתא וכו' אמר לך שאני הכא וכו' וכמאן דליתא בעייה דמי ומשו"ה פריך דאמאי לא אסרוה בהנאה כנ"ל:

2

גמרא

כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה [א]ומשנה לא זזה ממקומה רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אהבה אמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ רב נחמן (א) בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה [ט]בשרף הערלה כמאן כי האי תנא [ג](דתניא) ר"א אומר ג)[א]המעמיד בשרף הערלה אסור מפני שהוא פירי אפי' תימא ר' יהושע עד כאן לא פליג ר' יהושע עליה דר"א אלא בקטפא דגוזא אבל בקטפא דפירא מודי והיינו דתנן [ד]א"ר יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין ובשרף העיקרין מותר [ב]בשרף הפגין אסור מפני שהוא פירי בין לרב חסדא בין לרב נחמן (ב) בר יצחק תתסר בהנאה קשיא דרש רב נחמן בריה דרב חסדא מאי דכתיב [א]לריח שמניך טובים למה ת"ח דומה לצלוחית של פלייטין מגולה ריחה נודף מכוסה אין ריחה נודף ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו שנאמר [א]עלמות אהבוך קרי ביה עלומות ולא עוד אלא שמלאך המות אוהבו שנא' עלמות אהבוך קרי ביה על מות ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות אחד העוה"ז ואחד העוה"ב שנא' עלמות קרי ביה עולמות: **מתני'** ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה [ג]חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו [ד]והפת והשמן שלהן [ה]רבי ובית דינו [ה]התירו השמן [ו]והשלקות וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ [ז]וטרית טרופה וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו והחילק וקורט של חלתית ומלח שלקונדית הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה: **גמ'** חלב למאי ניחוש לה אי משום איחלופי טהור חיור טמא ירוק ואי משום איערובי ניקום דאמר מר חלב טהור עומד חלב טמא אינו עומד אי דקא בעי לגבינה ה"נ הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה לכמכא ונשקול מיניה קלי וניקום כיון דבטהור נמי איכא נסיובי דלא קיימי ליכא למיקם עלה דמילתא ואב"א אפי' תימא דקבעי לה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי: והפת: א"ר כהנא א"ר יוחנן פת לא הותרה בב"ד מכלל דאיכא מאן דשרי אין דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת יצא רבי לשדה והביא עובד כוכבים לפניו פת פורני מאפה סאה אמר רבי כמה נאה פת זו מה ראו חכמים לאוסרה מה ראו חכמים משום חתנות אלא מה ראו חכמים לאוסרה בשדה כסבורין העם התיר רבי הפת ולא היא רבי לא התיר את הפת רב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה אמר לא כך היה מעשה אלא אמרו פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים אמר רבי אין כאן פלטר כסבורין העם לומר פלטר עובד כוכבים והוא לא אמר אלא פלטר ישראל א"ר חלבו אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים [ח]לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא ורבי יוחנן אמר אפי' למ"ד פלטר עובד כוכבים ה"מ בשדה אבל בעיר לא משום חתנות איבו הוה מנכית ואכיל פת אבי מצרי אמר להו רבא ואיתימא רב נחמן בר יצחק לא תשתעו (ג) [ו](בהדיה דאיבו) דקאכיל לחמא דארמאי: והשמן שלהן: שמן רב אמר דניאל גזר עליו ושמואל אמר זליפתן

רש"י

כאן קודם חזרה. אותה משנה דשחיטת חולין דקיבת עובד כוכבים נבלה ואסורה נשנית קודם שחזר בו ר' יהושע מדבריו שאמר לו לר' ישמעאל מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה וסבר לאו פירשא היא: וכאן לאחר חזרה. הך דשני שמואל מפני שמעמידין אותה בעור אבל קיבה עצמה שריא לאחר חזרה שחזר בו ר' יהושע מפני תשובתו של ר' ישמעאל: ומשנה. הנשנית בשחיטת חולין (דף קטז.) קודם חזרה: לא זזה ממקומה. לא עקרוה לגמרי דהואיל ונשנית נשנית אבל אין הלכה כמותה שהרי חזר בו: שמעמידין אותה בחומץ. שהחומץ מעמיד חלב ולקמן פריך לה א"כ ליתסר בהנאה: בקטפא דגוזא. בשרף היוצא מן העץ: אבל בקטפא דפירי. בשרף הפירי עצמו: מגולה ריחה נודף. והיינו דכתיב שמן תורק שמך כשמגלין אותה ומריקין שמנה כלומר כשאתה מלמד תורה לתלמידים אז יצא לך שם: מתגלין לו. מעלמן בלא טורח כשהוא מלמדן: **מתני'** ר' ובית דינו התירו את השמן. לא גרסי' דהא לאו איהו שרייה אלא ר' יהודה נשיאה בר בריה שרייה כדאמר בגמ' מסתמיך ואזיל רבי יהודה נשיאה ור' יהודה נשיאה דגמ' היינו רבי יהודה הנשיא בנו של ר"ג בר' שהיה בימי האמוראים וה"נ אמרינן בגמרא ר' יהודה הנשיא בנו של ר"ג הורה כו' ואילו רבי בנו של רשב"ג היה כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ פד:): והשלקות. כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור וכולהו משום חתנות: וכבשין. לכבוש דגים וירק וראש ורגלים של בהמה בחומץ: וטרית. מין דגים קטנים מלוחים: טרופה. שנטרפו ונשתברו הדגים ואין ניכרין הלכך חיישי לטמאים: וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו. שדרך כלבית ליגדל מאליה בציר של דגים טהורים ואם יש ציר דג טמא עמו לא תגדל כלבית בו והיא עצמה טמאה: והחילק. מין דגים קטנים טהורים והיא סולתנית ואין לה סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן סנפיר וקשקשת וקיימא לן דמותרת ואמר בגמרא מפני מה אסרוה מפני שעירבונה עולה עמה דגים טמאים הדומים לה הלכך לא שנא טרופה ול"ש אינה טרופה איכא למיחש לאחד מאלף ביניהם דדמו ליה ולא מינכרי אבל טרית אין שקץ דומה לה הלכך כי אינה טרופה שריא: חלתית. מין פירי הוא שקורין לזר"א בלע"ז ומחתכין את קרטיו בסכין ואסור משום שמנוניתא דסכינא: ומלח שלקונדית. מפרש בגמ' (לקמן לט:): **גמ'** ניקום. יעמידנו ע"י קיבה לגבינה: לכמכא. מאכל: קלי. מעט: נסיובי. מישג"א: ליכא למיקם עלה דמלתא. שמא נתערב בו חלב טמא וכשהעמידו עומד טהור שבו והטמא נשאר עם הנסיובי הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשונים לאכול אבל לגבינה סלקא דעתא השתא דמותר: ואי בעית אימא. אפילו לגבינה נמי אסור: דאיכא. נסיובי דקיימי בגבינה: ביני אטפי. בתוך הגומות שבגבינה וחיישינן שמא מן החלב טמא שלא עומד נשאר עם הנסיובי בגומות: פורני. הוא תנור שהוא גדול ופיו מן הצד וכל תנור שבמשנה קטן הוא ומקום שפיתת ב' קדירות ופיו למעלה: לאוסרה בשדה. דליכא למיחש לאימשוכי דאקראי בעלמא הוא: מנכית. נושך: אבי מצרי. בשדות אצל המצרים: זליפתן. פליטתן שפולטין ומזיעין שמנונית איסור שבלעו: לודאי

תוספות

מפני שמעמידין בשרף ערלה. וערלה של עובדי כוכבים אסורה כמו שנפרש בפ"ה[ז]) בעה"י (עיין בתוס' קידושין דף לו: ד"ה כל מלוה): **דברים** המכוסין ממנו מתגלין לו. פי' שבני אדם מגלין לו רזיהן לפי שנהנין ממנו עצה ותושיה כמו שמפרש במס' אבות (פ"ו מ"א): **לגבינה** איכא דקאי ביני אטפי. פירוש ליקח חלב מן העובד כוכבים לעשות גבינה אבל לעיל גבי ליקח גבינה של עובד כוכבים ליכא למיחש לחלב טמא כיון שעושה אותו לצרכו ליכא למיחש דלמא עירב בו חלב טמא כיון שאינו עומד:

מכלל דאיכא למאן דשרי. מדקאמר פת לא הותרה בב"ד מכלל דאי בעי הוה שרי ליה אלמא לא פשט איסורו ומכאן סמכו עתה לאכול פת של עובדי כוכבים כיון שלא פשט איסורו בכל ישראל ויש לסמוך על דברי רשב"ג ור"א בר צדוק דאמרי אין גוזרין גזרה על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בו ועוד ראיה דאמר לקמן (דף לז.) בימינו תתיר אף את הפת ולא הניח (ד) להתיר אלא משום דהוו קרו ליה ב"ד שריא ואחריו באו בית דין אחר שהתירוהו ועוד דאמרי בירושלמי דפרקין ובפ"ק דשבת פת עמדו עליו והתירוהו ומי שנזהר מפת של עובדי כוכבים מותר לאכול עם מי שאינו נזהר בקערה אחת אע"פ שטעם פת עובד כוכבים מתערב בפת ישראל דאין להחמיר לאסור ע"י תערובת כדאמר בפ"ק דחולין (דף ו.) דלא גזרו על תערובת דמאי וכה"ג (ה) במנא דעובדי כוכבים שרי דליתיה לפת בעיניה דלא גזרו אלא היכא דאיתא בעיניה:

זליפתן. פ"ה פליטתן ונראה שאותה פליטה באה מכח השמן שהריקו מכלי האיסור כדאמרינן לקמן (דף עה.) [ח]או (ו) מזלגן במי זיתים ולשון זילוף ק"ק שלא מצינו זילוף רק לשון שפיכה כמו תעשה זילוף (פסחים דף כ:) בעלמא:

עין משפט נר מצוה

קיט א ב מיי' פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה כו סמג לאוין קמו:
קכ ג מיי' שם פ"ג הלכה יג סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' קטו סעיף א:
קכא ד מיי' שם פי"ז הלכה ט סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קיב סעיף א:
קכב ה מיי' שם הלכה כב וסמג שם טוש"ע שם סי' קיד סעי' ז:
קכג ו מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סי' קיג סעיף א:
קכד ז מיי' שם פ"ג הל' כג סמג שם טור וש"ע שם סי' קיד סעי' י:
קכה ח מיי' פי"ז שם הלכה יב סמג לאוין שם טור וש"ע י"ד סי' קיב סעיף ב:

פניני רש"י

המעמיד. חלב בהמה לעשות גבינה: (נדה ח:)
נסיובי. מי פסולת החלב שקורין משג"א: (ב"מ סח:)

רבינו חננאל

לא קשיא כאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה. פי' הא דתנן קיבת עובד כוכבים ושל נבילה ואוקמא שמואל קיבת עובד כוכבים נבילה ואסורה קודם שחזר בו ר' יהושע היתה הקיבה עצמה אסורה. [א]וטעם אותה המשנה תירץ אחר שהשיבו ר' ישמעאל והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה ומותרת. וחזר בו ר' יהושע והודה כי קיבת נבילה מותרת ואמר מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים אחר שחזר בו כמו שמפורש במשנה זו אמר שמואל לטעמיה דהא מתני' מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה. אבל הקיבה עצמה של נבילה מותרת. ומפני מה שנו אותה המשנה ואינה שנויה כהוגן. מפורש בפ' כל הבשר א"ר יוחנן לא קשיא כאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה ומשנה לא זזה ממקומה. רב מלכיא אמר רב אדא בר אבא מפני שמחליקין פניה בשומן של חזיר. רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ. רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה. כדתנן המעמיד בשרף ערלה ר' אליעזר אומר אסור. אפילו תימא ר' יהושע כ"ע לא פליג ר' יהושע עליה דר' אליעזר אלא בקטפא דגוזא. אבל בקטפא דפירא מודה ליה. דתנן א"ר יהושע שמעתי בפירוש המעמיד בשרף (הערלה) [העלין] בשרף העיקרין מותר. בשרף הפגין אסור מפני שהוא פירי. ולרב חסדא ולרב נחמן בר יצחק תיתסר בהנאה. דהא החומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין איסורי הנאה הוא. וכן הערלה איסורי הנאה היא תיתסר גבינה זו אפי' בהנאה קשיא:
מתני' ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה. חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו. אוקימנא איסוריה דחלב שחלבו עובד כוכבים חיישינן דלמא מערב ביה חלב בהמה טמאה. ואסיקנא השתא דאתית להכי גבינה נמי משום חלב בהמה טמאה. ואי אמרת חלב בהמה טמאה לא קא חיישינן דלמא הני דמתחזי בגבינה כדתקוני לה כמין נקב ההוא דקאי ביני

א) נראה דצ"ל וטעם אותה משנה שלנו שתירץ שמואל אחר שהשיבו וכו'.

מסורת הש"ס

גמ' א)[יבמות ל. לב. קדושין כה. שבועות ד. חולין לב: קטז:] ב)[נ"ל דתנן] ג)[ערלה פ"א מ"ז נדה ח:] ד)ערלה פ"א מ"ז [נדה ח:] ה)[עי' תוס' לקמן לו. בתוך ד"ה אשר וכו' במתניתין כתב רשב"ם בשם רש"י וכו' ותוס' לעיל לג: ד"ה בעא] ו)מהרש"א גרס מיניה דאיבו תוס' ז)[סג: בד"ה אין עודרין] ח)[לפי מ"ש רש"י שם ד"ה הכי גרסי' בתוספתא וכו' נ"ל או מולגן במי זיתים]

הגהות הב"ח

(א) גמ' רב נחמן אמר מפני שמעמידין. נ"ב רב נחמן גרסי' ולא גרסינן רב נחמן בר יצחק והכי משמע בדברי התוספות לעיל דף לא ע"ב בד"ה רב נחמן אמר משום גילויא:
(ב) שם בין לרב נחמן תתסר כצ"ל ותיבות בר יצחק נמחק:
(ג) שם בהדיה דאיבו. נ"ב ס"א לא תשתעו מיניה דאיבו פי' לא תאמרו דבר שמועה משמו. אלפסי והר"ן והרא"ש:
(ד) תוס' ד"ה מכלל וכו' ולא הניח מלהתיר:
(ה) בא"ד וכה"ג בפת דעובד כוכבים נמי שרי כיון דליתיה לפת בעיניה:
(ו) ד"ה זליפתן וכו' לקמן או חולטן במי זיתים:

גליון הש"ס

גמ' בשרף הערלה. עיין בריטב"א קדושין דף לח ד"ה דתנן:

הגהות

רש"י ד"ה וכבשין. שכבושים דגים כו'. כצ"ל: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: (שיר השירים א, ג)

רבינו חננאל (המשך)

ביני בגבינה כמין טיפין הוא החלב הטמא לפיכך אסורה: ירושלמי אמר ר' ירמיה חלב עובד כוכבים למה הוא אסור מפני תערובת חלב בהמה טמאה. ר' יהושע בן לוי אמר משום גלוי. ויעמיד. אמר ר' שמואל מפני אורס הנתון בין הנקבים ותני כן שלשה ארסין הן. אחד צף ואחד שוקע ואחד דומה לשבכה. ישראל יושב בצד העדר ועובד כוכבים חולב ומביא לו ואינו חושש משום תערובת בהמה טמאה. פת של עובדי כוכבים אסורה. א"ר יוחנן אפי' למ"ד רבי התיר את הפת של פלטר. הני מילי בשדה במקום שאין פת ישראל מצויה. אבל בעיר לא: איבו מנכית ואכיל פת עובדי כוכבים אבי מצרא דמתא. אמר להו רבא ואמרי לה אמר רב נחמן בר יצחק לא תשתעו ליה (לאיבו) [בהדי' דאיבו] דאכיל נהמא דארמאי. שמן. אמר רב דניאל גזר עליו שנאמר אשר לא יתגאל בפת בג המלך וגו'. ושמואל אמר

לשון חכמים ◆ **פגין** - תאנים שלא נתבשלו כל צרכן (רש"י שבת קכב.) **קטפא** - שרף (רש"י). מין עכה הנוזל מהעץ (ע"פ הערוך) **פלייטין** - בושם שריחו נודף, ואינו אפרסמון (רש"י סנהדרין קח.). מור (פירוש להרמב"ם כלים ג, ז רע"ב שבת ו, ג). שמן אפרסמון (רע"ב כלים ג, ד) **ציר** - מוהל היוצא מן הדגים כשכובשין אותן במכבש (רש"י לעיל לג.). המוץ הנוזל מן הדגים אם נכבשו במלח (פיה"מ להרמב"ם יומא ח, ג). המשקה שנכבשין בו הדגים עם הצלחתיות שמתמלח מן הדגים (פיה"מ להרמב"ם תרומות י, ח) **קורט** - מעט (רש"י חולין צז.). חתיכה (פ"ע פיה"מ להרמב"ם ע"ז ב, ו). גרגירים (הערוך) **כמכא** - מאכל (רש"י). כותח (רש"י פסחים עו.) **קלי** - מעט (רש"י פסחים עו.) **פלטר** - נחתום (רש"י שבת קנג.) לוקח ככרות הרבה, ומוכר לחנוונים ולנחתומים (רש"י ב"מ נו.) **תשתעו** - תאמרו דבר שמועה (רש"י ב"מ נו.) תשתעי - תדברו, תספרו (ע"פ תרגום אונקלוס בראשית כד, סו).
לעזי רש"י ◆ **מישג"א** - מי גבינה.

גבינה מותרין בחותם אחד לשמואל חתיכת דג שאין בה סימן היינו בשר תרי גווני בשר לא אמרינן ת"ר [א]אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא לא יין ולא מוריים ולא חלב ולא מלח סלקונדרית ולא חילתית ולא גבינה [ג]אלא מן המומחה וכולן [ד]אם נתארח אצל בעל הבית מותר מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דא"ר יהושע בן לוי [ה]שגר לו בעל הבית לביתו מותר מ"ט בעל הבית [ז]לא שביק היתירא ואכל איסורא וכי משגר ליה ממאי דאכיל משדר ליה: ומלח סלקונדרית: מאי מלח סלקונדרית אמר רב יהודה אמר שמואל מלח שכל סלקונדרי רומי אוכלין אותה תנו רבנן [ג]מלח סלקונדרית שחורה אסורה לבנה מותרת דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר לבנה אסורה שחורה מותרת רבי יהודה בן גמליאל משום רבי חנינא בן גמליאל אומר זו וזו אסורה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לדברי האומר לבנה אסורה קירבי דגים לבנים טמאים מעורבין בה לדברי האומר שחורה אסורה קירבי דגים שחורים טמאים מעורבין בה לדברי האומר זו וזו אסורה זה וזה מעורבין בה אמר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל זקן אחד היה בשכונתנו שהיה מחליק פניה בשומן חזיר: הרי אלו אסורים: למעוטי מאי [ד]לחזקיה למעוטי בידוע לרבי יוחנן למעוטי מוריים וגבינת בית אונייקי וסתמא כר"מ: **מתני'** ואלו מותרין באכילה [י]חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו [ז]והדבש [ח]והדבדבניות אע"פ שמנטפין אין בהן משום הכשר משקה [ט]וכבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ [י]וטרית שאינה טרופה [כ]וציר שיש בה דגה [ל]ועלה של חילתית [מ]וזיתי גלוסקאות המגולגלין ר' יוסי אומר השלחין אסורין [נ]החגבים הבאים מן הסלולה אסורין מן [ס]ההפתק מותרין וכן לתרומה: **גמ'** תנינא להא דת"ר [ג]יושב ישראל בצד עדרו של עובד כוכבים ועובד כוכבים חולב לו ומביא לו ואינו חושש היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי לעולם דאיכא דבר טמא [ס]וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה ניחוש דלמא מייתי ומערב ביה קמ"ל כיון דכי קאי חזי ליה אירתותי מירתת ולא מיערב ביה: והדבש: דבש [ע]למאי ניחוש לה אי משום איערובי מיסרא סרי אי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל כמו שהוא חי אי משום גיעולי עובדי כוכבים [י]נותן טעם לפגם הוא ומותר: והדבדבניות אף על פי

תוספות

אלא ר"ל יכול לראותו: **אי** דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא. דכיון דיושב בצד עדרו וליכא למיחש לגילוי כיון שכל שעה הוא תופסו בידו א"כ ליכא למיחש למידי מיהו היכא דיש לחוש לגילוי אסור כדפרישית לעיל (ה) דמסננת לא מהני מידי היכא דטרקי' כדאמרי' בהגוזל בתרא (ב"ק דף קטו:): **התם** קא בעי ליה למשקה. וא"ת ודקארי לה מאי קארי פשיטא דבוצר לגת תנן וי"ל דס"ד דמקשה דה"ה בוצר לאכילה והא דנקט לגת לרבותא (דב"ה) [דהכא] דאפילו הכי לא הוכשר: כאן

רש"י

כיון דאיכא חותם לא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא: ה"ג ושמואל **חתיכת דג היינו בשר ותרי גווני בשר לא אמרינן פת למאי ניחוש לה כו':** אין לוקחין ימ"ח מח"ג כו'. שחנונים שבסוריא חשידי דלא קפדי אלפני עור לא תתן מכשול ומזבני לישראל דברים שלקחו מן העובד כוכבים מיהו איניהו גופייהו לא אכלי איסורא הלכך אם נתארח אצלו מותר לאכול עמו: שיגר לו. במתנה: **סלקונדרי רומי.** נחתומין שברומי: **אוכלין אותה.** ואסור משום שמערבין בה קירבי דגים טמאים וחתיכות גדולות עושין ממנה: **זקן אחד.** עובד כוכבים היה: **למעוטי בידוע.** גבי כבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ ואם בידוע שנתן יין שם אסורין אפילו בהנאה: **למעוטי מוריים.** דאסור אפי' בהנאה והך סתמ' ר"מ היא: **מתני'** **והדבדבניות.** אשכולות של ענבים: **שאינה טרופה.** שניכרין חתיכות דגים: **עלה של חילתית.** דהא לא מפסקו לה בסכינא: **וזיתי גלוסקאות המגולגלין.** זיתים הכנוסין בכלי עגול ומתחממין ונעצרין מאליהן כעין גלוסקא. מגולגלין כמו מגולגלת שנתחממו ונרפו מחמת שמנן ובלע"ז מול"ש ובגמ' (דף מ:) פריך פשיטא למאי ניחוש לה: **שלחין אסורין.** אזיתים קמהדר ובגמרא (דף מ:) מפרש לה: **מן הסלולה.** הנמכרין בסל לפני החנוני אסורין בגמרא מפרש מפני שמזלף עליהן יין: **מן ההפתק.** מקום כינוסן של חגבים מלוחין: **מותרין.** דאין מזלף עליהן עד שנותנו לפניו למכור: **וכן לתרומה.** מפרש בגמ': **גמ'** **יושב ישראל.** ואפילו אין רואהו: **איערובי.** שמא עירב בו יין: **הבוצר לגת.** לדרכן בגת

עין משפט נר מצוה

קפב ע מיי' שם פי"ז הלכה כג סמג שם טוש"ע י"ד סי' קיד סעיף ז:

קפג פ מיי' פי"א מהל' טומאת אוכלין הלכה א סמג עשין רמו:

קפד צ מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הלכה כג סמג לאוין קמח טור י"ד סי' קיד:

קפה ק מיי' שם הלכ' כב סמג שם טור ש"ע י"ד סי' פג סעי' ו:

פניני רש"י

הבוצר לגת. ...דאילו הבוצר לגימוקין משקה היוצא מהם אין מכשירים דלא ניחא ליה: (שבת טו.)

שכילבית. שרץ קטן ונכנס לדג גדול באזנו: (שבת עז:)

רבינו חננאל

אסורים בחותם אחד חלתית מורייס פת גבינה סימן חמפ"ג מותרים בחותם אחד. ושמואל אמר בשר יין תכלת אסורים בחותם אחד. אבל מורייס חלתית גבינה מותרים בחותם אחד. וקי"ל כרב:

ת"ר אין לוקחין בסוריא יין ולא מורייס ולא חתיכה שאין בה סימן ולא מלח סלקונדית בין שחורה בין לבנה ולא גבינה אלא מן המומחה סימן ימ"ח מח"ג וכולן אם נתארח אצל בעה"ב מותר דלא שביק בעה"ב היתרא ואכיל איסורא וכו' יהושע בן לוי דאמר שגר לו בעה"ב בביתו מותר דבעה"ב ממאי דאכיל משדר ליה ולא שביק היתרא ואכיל איסורא. מלח סלקונדית אסיקנא לדברי האוסר שחורה ולבנה. סבר קרבי דגים שחורים וקרבי דגים לבנים טמאים מעורבין בה. ואמר ר' אבהו משום דר' חנניה בן גמליאל זקן היה בשכונתנו והיה מחליק פניה בשומן חזיר. עוד שנינו בסיפא דמתני' הרי

מסורת הש"ם

(ב) רש"י ד"ה אי כי הדדי:

(ג) ד"ה כל שראש ושדרה של כל דג ודג ניכרין שהדגים:

(ד) ד"ה כילבית וכו' ליר דג טמא:

(ה) תוס' ד"ה אי דליכא וכו' כדפרישית לעיל. נ"ב בדף לה בד"ה משום ניקור:

הגהות

רש"י ד"ה פת למאי ניחוש לה. ל"ג לה. כצ"ל: (רש"ש)

ד"ה וזיתי. ונעצרין מאליהן ונעשין כעין גלוסקא. מגולגלין כמו ביצה מגולגלת כו'. כצ"ל וכ"ה ברש"י שברי"ף: (רש"ש)

דף לג, לד, לט, כט, לה, לח

[דף לט ע"ב] אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא יש מוכיחין מכאן דאם ברור לנו דאין בהמה טמאה בעדרו דמותר ליקח (א) חלב מאותו עובד כוכבים אפילו אין ישראל רואהו וטעות הוא בידם דא"כ היה לו להקשות אי דליכא דבר טמא בעדרו למה לי ישראל יושב בצד עדרו ורואהו אלא הכי פירושו אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא (*דבצד) [*דיושב בצד] עדרו (יושב) סגי משום רבינו בנימין מקנטבוריא וכן כתב ה"ר פרץ זצ"ל בפסקיו דאפילו אין דבר טמא בעדרו יש להחמיר להיות הישראל שם בתחלת החליבה פן יערב או ישים העובד כוכבים חלב טמא בכלי קודם שיבא הישראל [*כדי להרכין המדה]:

Rambam

הרי הכל אסור כמו שיתבאר: **יד** גבינה שמעמידין אותה העכו"ם בעשבים או במי פירות כגון שרף התאנים והרי הן ניכרין בגבינה הורו מקצת הגאונים שהיא אסורה שכבר גזרו על כל גבינת העכו"ם בין שהעמידוה בדבר אסור בין שהעמידוה בדבר המותר גזירה [כ]משום שמעמידין אותה בדבר האסור: **טו** האוכל גבינת העכו"ם או חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו מכין אותו מכת מרדות. [ג]החמאה של עכו"ם מקצת הגאונים התירוה שהרי לא גזרו על החמאה וחלב הטמאה אינו עומד. ומקצת הגאונים [ל]אסרוה מפני צחצוחי חלב שישאר בה. שהרי הקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו. וכל חלב שלהן חוששין

כסף משנה

ומפני כך אסרו כל הגבינה. אבל לפי שיטת האחרונים ז"ל אין צורך לזה אלא הרי החמאה אסורה מפני שאפשר שיש בה מיעוט חלב טמא וכבר אמרנו שאף בלא נתינת טעם אסור:

טז יראה לי שאם לקח חמאה מן הנכרי

מגיד משנה

ואין איסורן איסור הנאה חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו והקשו למאי ניחוש לה אי משום איחלופי טהור טמא ירוק ואי משום אערובי (ניקוס דאמר מר חלב) טהור עומד טמא אינו עומד ותירצו אי דקא בעי ליה לגבינה הכא נמי פירוש שמן הדין יהיה מותר והב"ע דבעי ליה לכמכא פי' לכותח שאינו רוצה החלב אפשר לומר שבתחלת דבריו איירי לענין חמאה ובסוף איירי לענין גבינה מ"מ קושיא קמייתא קשיא. לכן נ"ל דכשם שנגזרה גזירה על גבינת העכו"ם ומש"ה אין לה שום תקנה דלמ"ד משום נסלוחי חלב כשנתייבשה ה"ל למישרי שכבר כלו

Suite du Rambam

לו שמא עירבו בו חלב בהמה טמאה: **טז** יראה לי שאם לקח חמאה מן העכו"ם ובשלה עד שהלכו להן צחצוחי חלב הרי זו מותרת. שאם תאמר נתערבו עמן ונתבשלו כולן בטלו במיעוטם. אבל החמאה שבשלו אותה עכו"ם אסורה משום גיעולי עכו"ם כמו שיתבאר: **יז** [א] ישראל שישב בצד העדר של נכרי ובא הנכרי והביא לו חלב מן העדר אף על פי שיש בעדר בהמה טמאה הרי זו מותר. ואע"פ שלא ראה אותו חולב. והוא שיכול לראותו כשהוא חולב כשיעמוד. שהנכרי מתיירא לחלוב מן הטמאה שמא יעמוד ויראה אותו:

וכו'. זה נמשך אחר מה שנתבאר למעלה שרבינו סבור שכל שאין בו נתינת טעם מותר והגבינה האסורה א"א לה בשום תיקון מפני שהדבר האוסרה הוא המעמיד ואינו בטל במיעוטו וכמו שנתבאר למעלה. וראיתי מי שהקשה לדעת רבינו א"כ חלב שלהם יהא מותר לגבן ממנו גבינה או לעשות ממנו חמאה ויבשל עד שילכו ממנו לחלוחי חלב. ואני תמה בקושיא זו דלפי דעת רבינו ודאי אה"נ וכ"ש הוא ממ"ש ז"ל שאע"פ שנעשית החמאה בידי נכרים מחלב שלהם מותרת בבישול כ"ש חמאה או גבינה שעשה ישראל מחלב שלהם שמותר בבישול לדעתו ז"ל, וכבר הזכרתי למעלה הסוגיא שאמרו אי

לחלוחי חלב ובגמרא משמע דישנה נמי אקושיה וטעמא משום דכיון דגזרו בה רבנן לא פלוג במילתייהו שסתם גזרו על גבינת העכו"ם בין שיש בה לחלוחי חלב בין שאין בה והילך אם בישלה עד שהלכו לחלוחי חלב שבה עדיין באיסורה עומדת ותוספתא דקתני דשלוקה נלקחת מכל מקום לא מן העכו"ם קאמר אלא מישראל שאינו מומחה דומיא דרישא דמיירי בישראל אלא דהתם במומחה וסיפא בשאינו מומחה דכיון דישראל הוא אע"פ שאינו מומחה לא גזרו על גבינותיו אלא דכל היכא דאיכא למיחש לחלוחי חלב אין לוקחין ממנו דחיישינן דילמא מחלב טמאה ניהו וכי כלו להו דתו ליכא למיחש למידי לוקחין ממנו

אלף קמז (עה) **שאלה** עוד שאלת חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו ואין שם דבר טמא שיודע זה בבירור כגון שאין במקום לא גמל ולא חמור נקבה או כגון שהיה העדר בחוץ הדיר ובדק ולא היה שם דבר טמא ויצא והביא לו הנכרי חלב מאותו הדיר אבל לא היה יכול לראותו חולב כלל ששאלה אם גזרת החלב שחלבו עכו"ם הויא כגזרת גבינת הנכרים דפסקו באפי' במקום שמעמידין אותו בשרף אפ"ה אסור משום כיון שנגזרו גזרו וכן בחלב או דילמא לא:

תשובה הדבר ברור כי הגבינה נאסרה במנין מסך טעמי דאמרינן בגמרא אבל לא כן בחלב שחלבו נכרי שאסרו אותו משום חשש דבר טמא. תדע שאם היה יושב בצד העדר במקום שאם היה עומד היה יכול לראותו אעפ"י ביש בעדרו דבר טמא מותר ואם גזרה כללית היתה לא הוי מתירין כה"ג וכן נראה מדברי כל הפוסקים. אבל מצאתי כתוב במרדכי עלה דהא דפריך בגמרא אי דליכא דבר טמא וכו' יש מוכחין מכאן שאם ברור לנו דאין בהמה טמאה בעדרו דמותר ליקח חלב מן העכו"ם אע"פ שאין ישראל רואהו וטעות הוא בידם דא"כ הו"ל אי דליכא דבר טמא בעדרו למה לי ישראל עומד בצד עדרו פשיטא דבעומד בצד עדרו סגי. ולדידי מיהא לא איריא כלל דלא מצי לאקשויי הכי דבעינן עומד בצד עדרו משום גילוי אבל משום חשש דבר טמא לא חיישינן כיון שאין בעדרו דבר טמא. וכן הבנתי מתוך דברי התוספות. הילכך השתא דלא חיישינן לגלויי מותר הוא. וכן משמע מדברי הר"ר פרץ ז"ל שהוא המחמיר מכולם וז"ל ואפי' אין דבר טמא בעדרו יש להחמיר להיות הישראל שם בתחלת החליבה פן יערב או ישים העכו"ם חלב טמא בכלי קודם שיבוא הישראל עד כאן. הא אי ליכא למיחש להכי מותר דלחזוקי איסורא לא מחזקינן ומ"מ מדברי כולם למדנו שלא היתה גזרה כללית. עוד נ"ל לפרש דמאי דפריך בגמ' פשיטא אמאי אצטריך למתני הך ברייתא כולה ובכלל קושיא זו הוי נ"כ מאי שנה יושב בצד העדר. כללא דמלתא דאם אין לחוש כלל לדבר טמא אפי' שאינו בצד העדר מותר. והנלע"ד כתבתי:

יין אסור וכתב הרשב"א (תוה"ב ב"ג ש"ו נא:) שעל זה סמכו ליקח מורייס

גם עתה בסתם יינם נאסרן בהנאה אבל אם כתבו בו ספר מותר לקרות

א (א) [א] **חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו** אסור שמא עירב בו חלב טמא לא שנא חלבו [א] לצרכו או לצורך ישראל (ב) לפיכך היה חולב בביתו וישראל יושב מבחוץ אם יודע שאין לו דבר טמא בעדרו מותר אפילו אין הישראל יכול לראותו בשעה שהוא חולב. (ג) היה לו דבר טמא בעדרו והישראל יושב מבחוץ והגוי חולב לצורך ישראל אפילו אינו יכול לראותו כשהוא יושב אם יכול לראותו כשהוא עומד מותר שירא שמא יעמוד ויראהו (ד) והוא שיודע שחלב טמא אסור

ומ"ש **לא שנא חלבו לצרכו או לצורך ישראל**. נראה דכתב כן לאפוקי מאותם שמתירין כשחלבו הגוי לצרכו כדאיתא בסמ"ק סימן רכ"ג ונראה דטעות זה הגיע להם מדתני בפרק אין מעמידין בברייתא (סוף דף ל"ט) יושב ישראל בצד עדרו של גוי וגוי חולב לו ומביא לו ואינו חושש דמשמע דדוקא בחולב לצרכו של ישראל הוא דבעיא דיושב בצד עדרו אבל בגוי שחולב לצורך עצמו לא בעינן יושב ישראל בצד עדרו וליתא דמעיקרא ודאי קא סלקא דעתך דברייתא אורחא דמילתא נקט דאין ישראל יושב בצד עדרו אלא כשהגוי חולב לצורך ישראל ולמסקנא נמי כיון דאיכא דבר טמא בעדרו קמיירי בעינן דחולב לו לישראל דאירתותי מירתת ולא מערב אבל כשחולב לצורך עצמו לא מהני יושב בצד עדרו דלא מירתת לערב כיון דחולב לצרכו ועיין במ"ש בסמוך:

ב ומ"ש **לפיכך היה חולב בביתו וישראל יושב מבחוץ וכו'**. שם אהך ברייתא פריך היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי ופריק לעולם דאיכא דבר טמא וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה ניחוש דילמא מייתי ומערב ביה קמ"ל כיון דכי קאי חזי

לא שנא חלבו לצרכו וכו'. כן כתב סמ"ק (סי' רכג עמ' רלד ובהגהות סק"א) וז"ל אין חילוק להתיר היכא שחלבו הגוי לצרכו ולאפוקי מאותם בני אדם שמתאכסנים בבית גוים ומוצאין חלב שחלבו הגוי לצורך עצמו של גוי ואוכלין אותו ודאי איסורא עבדי דכיון שחלבו הגוי ואין ישראל רואהו מתחלת החליבה אסור בכל ענין עד כאן לשונו: ומ"ש **היה חולב בביתו וישראל יושב מבחוץ וכו' עד שירא שמא יעמוד ויראהו**. ברייתא שם (לט:): ומ"ש **והוא שיודע שחלב טמא אסור לישראל**. פשוט הוא דאם לא כן לא יירא שמא יראהו הישראל: **וכתב** המרדכי (סי' תתכו) [אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא] א] יש מוכיחין מכאן דאם ברור לנו דאין בהמה טמאה בעדרו דמותר ליקח מאותו גוי אפילו אין ישראל רואהו וטעות הוא בידם דאם כן היה לו להקשות אי דליכא דבר טמא בעדרו למה לי ישראל יושב בצד עדרו ורואה אלא הכי פירושו אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא דביושב בצד עדרו סגי ב] וכ"כ הר"פ ז"ל בפסקיו (שם) דאפילו אין דבר טמא בעדרו יש להחמיר להיות הישראל שם בתחילת החליבה פן יערב או ישים הגוי חלב טמא בכלי קודם שיבא הישראל ע"כ וכן כתב בסמ"ק (שם) (א):

דרכי משה

קטו (א) וכן כתב מהרא"י בהגהות שערי דורא (סי' פב אות א) וזה לשון הגהות מיימוני פרק ג' דמאכלות אסורות (דפוס קושטא הי"ז) וצריך
שיראה הישראל שלא יהא דבר טמא בכלי קודם החליבה ואין חילוק בין יש לו דבר טמא בעדרו או אין לו וצריך לראות תחילת החליבה עכ"ל וכן כתב המרדכי פרק אין מעמידין ובשערי דורא (שם). משמע דהטעם דצריך להיות בתחלת החליבה הוא מטעם שיראה שלא היה דבר טמא בכלי והכל חדא מילתא הוא אמנם באיסור והיתר הארוך כלל מ"ה (דין א—ב) כתב לכתחלה יש לנהוג כדעת הסמ"ק ובדיעבד מותר אי ראה תחלת החליבה עכ"ל ד] משמע מדבריו כי תרי מילי נינהו ולכן לכתחלה בעינן שיראה גם כן שלא היה דבר טמא בכלי וגם צריך להיות בתחלת החליבה אמנם בדיעבד אם היה בתחלת החליבה ולא ראה בכלי שרי: עוד כתב באיסור והיתר הארוך (שם דין ב ח) ונוהגין שאין מניחין לגוי לחלוב לכלי המיוחד לו לחליבה דחיישינן שמא נשאר בו דבר טמא ומותר אפילו לכתחלה לשלוח שפחתו גויה לחלוב פרתו בביתו אע"פ שאין ישראל רואהו דכל פעם מירתתה עתה יבא והכי איתא בתוספות פרק אין מעמידין (לט: ד"ה תנינא) אבל אם הרפת אחורי הבית אף על גב דאין גוי מפסיק כתב בשערי דורא (סי' פב) דמכוער הדבר לכתחלה להניח שפחתו לחלוב אבל מהרא"י כתב בהגהות שערי דורא (סק"ב) דנוהגין היתר בזה: עוד כתב באיסור והיתר הארוך (דין ח) ואם בית גוי מפסיק ביניהם אפילו דיעבד אסור אם לא היה שם ישראל ואפילו קטן או קטנה שהם בני הבנה ה] דהיינו בני ט' שנים מהני עכ"ל:

Beth Yossef Yore dea Siman 115

דפסק כרבי יהושע בן לוי דטעמא משום גילוי והאידנא לא חיישינן לגילוי דאפילו לרבינו תם איסור גבינות במקומו עומד לדעת סמ"ג וסמ"ק ואחר כך כתב דמגאונים שהתירו אותם אין ראיה דהם פסקו כמאן דאמר מפני שמעמידין אותו בעור קבת נבלה ולא חששו לאינך טעמי וכיון שנהגו במקומותיהם להעמיד בפרחים התירו אותם במקומם. אבל אנחנו אין לנו לנהוג אחר דעת אלו הגאונים אלא אחר דעת רבינו תם ע"פ דברי סמ"ג וסמ"ק והרמב"ם והרשב"א ומנהג כל ישראל שנוהגים איסור בגבינות של גוים ואין תשובה זו מספקת אלא כשנהגו כך מעצמם אבל אם נהגו כך מאבותיהם איכא למימר דכך הורה להם זקן ע"פ גאוני נרבונ"א וע"פ המרדכי ושערי דורא דכתבו להדיא שרבינו תם התיר גבינות הגוים וכך מורין דברי התוספות דלא כסמ"ג וסמ"ק:

שם עד שחלבו רובו או כולו (ד) וכתב עוד סמ"ג (שם) רבינו חננאל תפס שטתו כרבי יהושע בן לוי ואף על פי שעכשיו אין אנו רגילין בגילוי אין להקל בגבינות הגוים מפני שנגזר במנין ואף על פי שבטל הטעם צריך מנין אחר להתירו (ביצה ה:) וכ"כ סמ"ק (סי' רכג ובהגהות סק"א) בשם רבי יעקב דאף על גב דאנו נוהגים היתר במים מגולים ולא גזרינן אטו מקומות שהנחשים מצויין היינו משום דלא שייך בהו טעם של איסור אלא משום נחשים הילכך כי שרית להו במקום שאין נחשים מצויים לא יבואו להתיר במקום שהם מצויים אבל גבי גבינות דשייך בהו טעמי טובא לאסור כגון עור קבת נבלה ואינך טעמי דקאמר תלמודא הילכך אי שרית לגבינות במקום שאין הנחשים מצויים אתו למשרי גם במקום שהם מצויים הילכך לפי טעמו של רבי יהושע בן לוי יש לאסור גבינות הגוים אפילו במקום שמעמידים אותם בפרחים והלכה כרבי יהושע בן לוי כמו שפסק ר"ת עכ"ל. והרשב"א (תוה"ק ב"ג ש"ו נ:) כתב מקומות שידוע ממנהג הגוים שאין מערבין לעולם חלב טמא בטהור שמאום הוא להם וכן ידוע שנהגו לאסור לטוח פניהם בשומן חזיר כגוים הללו שאוכלים גבינה בימי תעניתם ואסור להם לאכול בשר באותם הימים [ה] וכן ידוע שאין מעמידין בעור קבת נבלה אלא בציצי פרחים אפילו כן אסור לאכול גבינת הגוים לפי שדבר זה יראה שנאסר במנין כמו היין וכל דבר שנאסר במנין

ממנו מעט בין נקביה. (ז) [ג] כתב הרמב"ם (מאכ"א פ"ג הי"ד—טז) **אפילו אם אין להוש לאלו כגון שידוע שהעמידה בעשבים ואין בה חלב טמא הורו הגאונים שהיא אסורה** (ח) **שכבר גזרו על כל הגבינות בין שהעמידה בדבר האיסור בין שהעמידה בדבר המותר והאוכל גבינות הגוים או חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו מכין**

אף על פי שאסרוהו לטענה ובטלה הטענה האיסור במקומו הוא עומד ע"כ וכן הם דברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות (הי"ד) וכתב רבינו דבריו בסמוך ואף על פי שלא כתב הרמב"ם הוראה זו אלא בשם מקצת הגאונים משמע שכדבריהם הוא סובר שאם לא כן הוה ליה להדיא דברי החולקים עליהם. ומכאן תשובה לבני איטלי"א שנוהגין היתר בגבינות הגוים מפני שמעמידין אותם בפרחים ולא מלאו ידיהם ורגליהם שאפילו לדברי רבינו תם שפסק הלכה כרבי יהושע בן לוי דאמר דטעמא דאיסור גבינות הגוים הוא משום גילוי כבר כתבתי בשם סמ"ג וסמ"ק דלאע"ג דאין נוהג בינינו איסור גילוי במשקים מכל מקום איסור גבינות במקומו עומד ובהדיא כתב כן בסמ"ק לדעת ר"ת ט] ואף על פי שמדברי התוספות נראה שאין מחלקים בין גבינה למים בענין גילוי דכי היכי דשרו מים לדידן הכי נמי שריא גבינה מכל מקום אפשר דלא למעשה אמרו כן אלא להוראה וכן מוכיח תחלת דבריהם שכתבו אומר רבינו תם כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור בגבינות הגוים ואע"פ שכתבו שבהרבה מקומות אוכלים אותם מפני שמעמידין אותם בפרחים וגם גאוני נרבונא התירו אותם במקומם מזה הטעם אין זה כדאי להתירם עליו דהנך גאונים הוו סברי דהלכה כמ"ד דטעמא הוי מפני שמעמידים בעור קבת נבלה ולא חיישי לאינך טעמי אבל לרבינו תם דסבר דהלכה כרבי יהושע בן לוי דאמר דטעמא הוי משום גילוי איכא למימר דהשתא נמי אסור כדכתב בסמ"ק וכל שכן במקום שהרמב"ם והרשב"א שהם עמודי עולם אוסרים וגם כי בכל שאר מקומות ישראל שמענו שמעם נוהגים לאסור ואינם מבחינים בין מעמידים בפרחים למעמידים בקבה שאסור לפרוש מכלל ישראל ולפרוץ גדרן של ישראל קדושים אשר גדרו אבות העולם חכמי משנה ע"ה:

ה **כתב הרמב"ם אפילו אם אין לחוש וכו'.** ויש להקשות ומאי שנא איסור גבינות מאיסור גלוי דשרי האידנא כיון דליכא נחשים בינינו אע"ג דגם איסור גילוי נאסר במנין ולרבינו תם דפסק כרבי יהושע בן לוי דאיסור גבינות נמי משום גילוי ואפילו הכי לא שרינן לגבינות כדשרינן למשקים ככר פירש הסמ"ק דבמשקים ליכא למגזר אי שריא להו בדוכתא דליכא נחשים אתי נמי למשרי בדוכתא דאיכא נחשים כיון דליכא טעמא אחרינא לאסור משקים מגולים אלא מפני נחשים לא אתי למטעי אבל בגבינות דאיכא טעמים טובא לאסרם בלא טעמא דגלוי הלכך אי שרית להו בדוכתא דליכא נחשים מימר אמרי דטעמא דאיסורא לא הוי אלא מפני שמעמידין אותם בעור קבת נבלה וכיון דמעמידין אותם בפרחים לפיכך התירוה האידנא ואתי למטעי להתיר גם בדוכתא דאיכא נחשים כיון דמעמידין אותם בפרחים ולפיכך אין להם לגבינות היתר כלל בשום מקום דלא יבואו לידי טעות. ועוד נראה לאינך אמוראי דלא הוי טעמא דגבינות משום גילוי איכא למימר דדוקא בגילוי דלא אסרוה אלא משום חששא שמא שתה נחש ממנו וכיון דעברה החששא עבר הטעם ושותין לכתחלה אף על פי שהוא דבר שבמנין אבל איסור גבינות שנאסר במנין מטעם ודאי איסור שמעמידין אותם בעור קיבת נבלה וטחין אותם בשומן חזיר אף על פי שעבר הטעם צריך מנין אחר להתירו וכ"כ התוספות פ"ק דביצה דף ו' (ע"א) בד"ה והאידנא דאיכא חברי חיישינן דכיון דהטעם משום חששא ועברה עבר הטעם ואין צריך מנין אחר להתירו והביאו ראיה מגילוי דהאידנא שותין

הדרך יש כפרים שם שהיין בזול, יש לחוש אולי נכנסה שם הספינה ועירבו במוריים, זולתי אם יש איזה עכוב באותו דרך כגון הפשרת שלגים וכיוצא שאז ליכא למיחש למידי, וכל זה בפעם ראשונה ושנייה שנתנו עליו מים לפי שעדיין הוא שמן ואפשר לתקן בלא יין, אבל מפעם שנייה ואילך כבר כחש ואי אפשר לתקן בלא יין, והיינו באומן, אבל מי שאינו אומן אפילו בפעם ראשונה אינו יודע לתקנו בלא יין ואסור לקנות ממנו, ואף אם היין ביוקר שהרי אינו יודע לתקן בלא יין: **[כח] וכן להפקידו כו'.** עיין לקמן ריש סימן (ק"ח) [קיח]: **[כט] היה נזהר מהכרכום.** בש"ך [ס"ק כא] האריך לתת טעם למה שנוהגים עכשיו היתר בכרכום ע"ש:

סימן קטו

דין חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו וגבינה וחמאה.

ובו ג' סעיפים:

א חלב (א) שחלבו גוי **[א] ואין ישראל** (ב) **רואהו אסור** שמא עירב בו חלב טמא היה חולב בביתו וישראל יושב מבחוץ אם יודע שאין לו דבר טמא בעדרו מותר אפילו אין הישראל יכול לראותו בשעה שהוא חולב היה לו דבר טמא בעדרו והישראל יושב מבחוץ **[ב]** והגוי חולב לצורך (ג) ישראל אפילו אינו יכול לראותו כשהוא יושב אם יכול לראותו כשהוא עומד מותר **[ג]** שירא שמא יעמוד (ד) ויראהו והוא שיודע שחלב טמא אסור לישראל: הגה **[ד]** (ה) ולכתחלה צריך להיות הישראל בתחילת החליבה ויראה בכלי שלא יהיה בכלי שחולבין בו דבר טמא **[ה]** ונהגו להחמיר שלא יחלוב בכלי שדרכו של גוי לחלוב בו שמא נשארו בו נצוצי חלב של גוי **[ו]** מיהו בדיעבד אין לחוש לכל זה ושפחות שחולבות הבהמות בבית

קטו [א] ואין ישראל רואהו אסור. לא שנא חולבו לצרכו או לצורך ישראל, כן כתבו [הפוסקים] ז"ל וברור הוא: **[ב] והגוי חולב לצורך ישראל כו'.** כשהעכו"ם אין לו דבר טמא בעדרו אין חילוק בין חולב לצרכו או לצורך ישראל דבכל גוונא אם ישראל יושב מבחוץ ואף שאין יכול לראותו כלל בשעה שהוא חולב מותר. אבל כשיש לו דבר טמא בעדרו אז שייך לחלק בהכי, שאם חולב לצורך ישראל כל שיכול לראותו כשהוא עומד מותר אף שלא ראה כלל משום דמירתת העכו"ם שמא יראנו, אבל אם חולב לצורך עצמו צריך לראות לגמרי כל החליבה שלא יערב חלב טמא דהא השתא לא מירתת כיון שחולב לצרכו וזה ברור, וכן כתב הש"ך [ס"ק ג] : **[ג] שירא שמא יעמוד כו'.** ואפילו יוצא ונכנס סגי דהא בהכי נמי מירתת וכדלקמן (בר"ס) [בסימן] קי"ח [סעיף י] וריש סימן קכ"ט וכן כתוב בפרישה [אות ג]. והוסיף עוד דאפילו אינו יושב תמיד אלא יוצא ונכנס ויושב שרי וכל שכן יוצא ונכנס למקום החלב: **[ד] ולכתחלה כו'.** קאי ארישא אפילו אין דבר טמא בעדרו: **[ה] ונהגו להחמיר כו'.** אפילו רואה בתחילה בכלי שאין בו שום דבר טמא דחיישינן שמא נשארו בו נצוצי חלב ולא ירגיש בו הישראל, איסור והיתר הארוך [כלל מה דין ב], ולפי זה כל שמדינו אפילו לכתחילה שרי: **[ו] מיהו בדיעבד אין** משום דחיישינן שמא אותו חלב שמלא שם שנחלב כבר הביאוהו ממקום אחר. ולא דק, שהרי באיסור והיתר הארוך ריש כלל מ"ה [שם] כתב וז"ל ובדיעבד מיהא מותר החלב אף אם החליבה הגוי באותו כלי שלו רק שראה הישראל מתחלה בכלי ואחר כך אפילו אם יוצא ונכנס ע"כ, אלמא דאפילו בדיעבד בעינן תרתי שיהא שם בתחלת החליבה ושיראה הכלי. וכבר השיגו הש"ך [ס"ק ח] וכתב דכן משמע בסמ"ק ושאר פוסקים להדיא ע"ש ולכאורה יראה שאפילו שאין שום דבר טמא בעדרו וליכא למיחש כלל לאיחלופי חלב טמא, מכל מקום לא פלוג רבנן ואסרו כל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו מידי דהוה אגבינות של גוים שאף אם העמידוה בעשבים אסורה, וכן נראה מדברי השערי דורא [סימן פב] שכתב וז"ל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אפילו אין בהמה טמאה בדיר אסורה דלא ליפוק חורבא מינה ופורץ גדר ישכנו נחש כך פסק רש"י [א] עכ"ל. וכי דייקית בה שפיר אין זה מחוור כלל, דבודאי חלב של גוי לא אסרוהו אלא היכא דאיכא חשש במילתא משום תערובת חלב טמא הא לאו הכי שרי, ותדע דהא בגמרא [עבודה זרה לט, ב] אמתניתין דקתני ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו גוי וישראל רואהו אמרינן תנינא להא דתנו רבנן יושב ישראל בצד עדרו של גוי וגוי חולב לו ומביא לו ואינו חושש, פירוש ומדקתני יושב בצד עדרו של גוי מכלל שאינו רואהו חולב, ועוד אי ברואהו חולב פשיטא מתניתין היא, ופריך היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא דשרי אף שאינו רואה כלל ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי, ומשני לעולם דאיכא דבר טמא וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה, מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה ניחוש דילמא מייתי ומערב ביה קמשמע לן דלא, ושמעינן מהכא דלא אסרו חלב גוי אלא כשיש חשש מתערובת חלב טמא, דהא בדליכא דבר טמא בעדרו התירו אף שאינו רואה כלל החליבה לא עומד ולא יושב, ואף כשיש דבר טמא בעדרו התירו אף שאינו רואהו חולב כל שיכול לראותו שאין שם חשש תערובת משום דמירתת, ואם

באר היטב למהר"י טיקטין

(יג) **בבתיהם.** והוא הדין אם העכו"ם המוכרים יש להם חנויות הרי נעשה קבוע בחנויות שלהם ולא אמרינן כל דפריש מרובה פריש אלא כשהעכו"ם הולך לשוק ומוכר, ש"ך [ס"ק יט]: (יד) **מהכרכום.** הש"ך [ס"ק כא] מיישב מנהג העולם שנוהגין היתר ומסיק שמותר אפילו לכתחלה, ע"ש:

קטו (א) **שחלבו.** פרה חולבת ויוצא ממנה דם עם החלב החלב אסור והכלים שעמדוהו בו החלב מעת לעת אסורין, תשובת נחלת שבעה סימן כ' ע"ש: (ב) **רואהו.** לא שנא חלבו לצרכו או לצורך ישראל, הסכמת הפוסקים, [ט"ז ס"ק א; ש"ך ס"ק א]: (ג) **ישראל.** אבל לצורך עצמו צריך לראות ממש בשעה שהוא חולב שלא יערב בו דבר טמא כיון שיש דבר טמא עמו בעדרו, ש"ך [ס"ק ג]: (ד) **ויראהו.** והוא הדין דסגיא יוצא ונכנס, ש"ך [ס"ק ד] ט"ז [ס"ק ג]: (ה) **ולכתחלה כו' ויראה בכלי כו'.** זה קאי על שאין דבר טמא בעדרו ועלה מסיים רמ"א, מיהו בדיעבד אין לחוש, ר"ל דאין לחוש לכל זה רק סגי כשהיה שם בתחילת החליבה אפילו לא ראה בכלי, או די כשיושב מחוץ לעדר ולא ראה החליבה, אבל אם אין עומד חוץ לעדר פשיטא דאסור אפילו דיעבד אפילו אין דבר טמא בעדרו. ולענין הלכה נראה דיש להחמיר לאסור אפילו דיעבד כל שאין רואה הישראל תחלת החליבה אפילו באין שם דבר טמא, ט"ז [ס"ק ד]

פתחי תשובה

(ג) **דאסורה כו'.** עיין בשו"ת חוט המשולש, חלק ד' מספר התשב"ץ בטור הראשון סימן ל"ב [ועיין בתשובת חתם סופר [יו"ד] סימן ק"ז שהאריך להביא ראיות דחלב נאסר במנין כיין נסך וכו', ומשום הכי גם במקומות דאין שום חשש חלב טמא כל שאין ישראל רואהו אסור, ודלא כהרדב"ז [ח"ד סימן אלף קמז] ופרי חדש [ס"ק ו]. ואף אם לו יהא הלכה כהרדב"ז, כבר קבלו אבותינו עליהם כאותה דעה דמחמיר, ואסור על בני אשכנז מדינא, ואין לו התרה, וקרוב בעיני לנדר דאורייתא. והיינו אם הלכה כרדב"ז להקל, אך אם עיקר הדין לאסור איננו נדר, אלא העובר הוא עבריין באיסור דרבנן, נמצא חומרו קולו (עיין לקמן סימן רי"ד). ועיין שם עוד אודות עיר אחת שנוהגים שמה אפילו הנזהרים מחלב שחלבו ואין ישראל רואהו מכל מקום פשוט להם להיתר גמור לאכול פת שנילוש עם חלב הנ"ל, ולוקחים מנחתום להדיא, וכתב דצריך עיון גדול מאין נתפשט ההיתר, הלא תערובתה אוסר אפילו הכלים. ואפשר כשם שכתב הכסף משנה [מאכלות אסורות ג, טז] בדעת הרמב"ם שלא גזרו אלא אחלב בעין ולא על החמאה שכבר נשתנה, כן יש לומר כשנילושה עם קמח ונעשה מצירופם עיסה ונאפית, פנים חדשות באו לכאן והוה ליה כנשתנה. ויש לזה פנים במסכת כריתות דף ה' [ע"א] כו', אך חלילה לסמוך על זה, ע"ש]:

ישראל [ז] או בדיר שלהם כל מקום שאין בית גוי מפסיק ואין לחוש לדבר טמא מותר אפילו לכתחילה להניח אותן לחלוב אף על פי שאין שם ישראל כלל דמאחר שהוא בבית ישראל או בשכונתו אין לחוש לדבר טמא [ח] אבל אם בית גוי (ו) מפסיק צריך להיות ישראל שם כאילו חולבות בבית גוי ואפילו ישראל [ט] (ז) קטן או קטנה מועילים דהגוי מרתת לפניהם [י] ואם חלבו גוים (ח) מקצת בהמות ולא היה שם ישראל ואחר כך בא ישראל אל האחרים עכשיו בזמן הזה שאין חלב דבר טמא מצוי כלל מותר מיהו אם לא בא שם הישראל עד לאחר שנחלבו כולם הוי כחלב שחלבו גוי דאסורה אף על פי שאין דבר טמא בעדרו חלב של גוים [יא] אוסרת (ט) כלים שנתבשלה בהם כשאר איסור אף על פי שאינו רק ספק שמא עירב בה דבר טמא וכן גבינותיהם אבל לא חמאה שלהם אפילו במקום שנהגו בה איסור אינה אוסרת הכלים שנתבשלה בה ולא תערובת שלה שאם נתערבה בהיתר הכל שרי [יב] כדלעיל גבי (י) פת של גוים ועיין לעיל סימן קי"ב חלב של גוים שנאסרה [יג] אינו מועיל אם יעשו אחר כך

היה דין חלב כגבינה של גוים היה לנו לאסור כל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אף דליכא חשש תערובת משום לא פלוג, אלא ודאי כדאמרן: ונמצינו למדין שדינו ממש כדין מורייס של גוים שאסרוהו משום תערובת יין ואם היין ביוקר שרי, הכי נמי אם חלב טמא אינו נמצא במקום אחד, או שנמצא אלא שהוא יותר ביוקר מחלב טהור, אין לאסור שם חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אלא מותר לילך ולקנות מהגוים חלב שלהם. וכן מצאתי להרדב"ז בתשובה בסימן ע"ה [חלק ד אלף קמז] כדברי וז"ל, עוד שאלת חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו ואין במקום דבר טמא, או כגון שהיה העדר בתוך הדיר ובדק ולא היה שם דבר טמא, ויצא והביא לו הנכרי חלב מאותו הדיר, אבל לא היה יכול לראותו חולב כלל אם גזרת החלב הויא כגזרת גבינת הנכרים או לא: תשובה הדבר ברור כי הגבינה נאסרה במנין, אבל לא כן בחלב שחלבו גוי שאסרו אותו משום חשש דבר טמא. אבל נמצא כתוב במרדכי [עבודה זרה רמז תתכו] עלה דהא דפרכינן בגמרא [שם] אי דליכא דבר טמא כו', יש מוכיחין מכאן שאם ברור לנו דאין בהמה טמאה בעדרו דמותר ליקח חלב מן הנכרים אף על פי שאין ישראל רואהו, וטעות הוא בידם דא"כ הוי ליה לאקשויי אי דליכא דבר טמא בעדרו למה לי ישראל עומד בצד עדרו, ולדידי מיהא לא איריא, דלא מצי לאקשויי הכי דבעינן עומד בצד עדרו משום גילוי, אבל משום חשש דבר טמא לא חיישינן כיון שאין בעדרו דבר טמא, הילכך השתא דלא חיישינן לגילוי מותר, וכן משמע מדברי הרבינו פרץ שהוא המחמיר מכולם וז"ל דאפילו אין דבר טמא בעדרו יש להחמיר להיות הישראל שם בתחלת החליבה פן יערב או ישים הנכרי חלב טמא בכלי קודם שיבוא הישראל ע"כ, הא אי ליכא למיחש להכי מותר, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן עכ"ל. ואע"פ שכיון יפה בעיקר הדין לא נתכון בכוונת המרדכי, שהוא ז"ל הבין שהמרדכי סבור דאף במקום דליכא למיחש לתערובת כלל אע"פ כן צריך ראיית ישראל בכל גוונא משום דלא פלוג, וליתא שזה הפך הגמרא דבדליכא דבר טמא בעדרו סגי ביושב ישראל בצד העדר אע"פ שאינו רואה כלל החליבה. ולדעתי המרדכי והרב הנזכר שוין בעיקר הדין והכי פירוש המרדכי, יש מוכיחין מכאן דכשאין בהמה טמאה בעדרו שמותר ליקח חלב ממנו אע"פ שלא נמצא שם כלל ישראל בשעת החליבה ולא חיישינן שמא הביא חלב טמא ממקום אחר ועירב עם זה, והיינו דפריך בגמרא אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא, ויושב ישראל בצד עדרו דקתני לאו דוקא, אלא אורחא דמילתא נקט שכן דרך הישראל לילך לעדר לקנות חלב מן הגוי וישב שם בצד העדר בעוד שהגוי חולב לו, ואין הכי נמי שאף שמצא שחלב הגוי כבר שמותר ליקח ממנו, והכי דייק סיפא דקתני ואינו חושש כלומר דלא חיישינן שמא הביא מבחוץ ועירב, דאי מיירי ביושב בצד העדר לשמור שלא ילך הגוי חוצה ויביא חלב טמא, מאי חששא איכא דקתני ואינו חושש, פשיטא שאין לחוש לו לשום דבר, ועם כל זה כתב המרדכי שטעו, דא"כ לא הוי ליה לאקשויי פשיטא שנראה שלא יש קושיא אלא שהדין פשוט, ואדרבא הוי ליה לאקשויי אמאי צריך שיהיה הישראל עומד בצד העדר, אף שאינו עומד שם כלל מותר לקנות מהגוי, אלא על כרחך דעל כל פנים צריך שיהא הישראל עומד בצד העדר לשמור שלא יביא חלב טמא מבחוץ ויערב, והשתא ניחא דקמקשי פשיטא, דאי לסברת היש מוכיחין מאי קפריך פשיטא אדרבא טובא קמשמע לן דלא חיישינן שיביא מבחוץ חלב טמא ויערב, אלא שיש ליישב בעדם דבברייתא לא הוזכר הך חדושא משמע דלא נחתא להאי דאדרבא יושב בצד העדר קתני דמשמע איפכא וכסברת המרדכי, ולהכי פריך הש"ס דלמאי דקתני בברייתא פשיטא, אבל בעיר אחת דלא שכיח כלל דבר טמא או שהעדר בדיר ואין שם דבר טמא והישראל מבחוץ שאינו רואה חולב, שזהו מה שנשאל רדב"ז עליו, אף לדעת המרדכי מותר לקנות מן הגוי שהרי אין לחוש לדבר טמא ודלא כמו שהבין הרב הנזכר דפליג המרדכי בהא וליתא. וגם תשובת רש"י שהביא השערי דורא שהבאתי לעיל [ד"ה מיהו] הכי מתפרשא וזהו שכתב דלא ליפוק חורבה מינה כלומר שיש לחוש שיביא חלב טמא מעדר אחר שבעיר, הא לאו הכי פשיטא דשרי. וגם בעל ספר ט"ז [ס"ק ב] לא הבין כונת המרדכי על בורייה והעיקר כדפרישית, ותדע שהרי רדב"ז הביא סיוע לסברתו הפך המרדכי מדברי הרבינו פרץ והמרדכי גופיה סיים שהרבינו פרץ כתב כסברתו ודלא כהיש מוכיחין א"כ על כרחך לפרש כונת המרדכי כדפרישית ודלא כמו שהבין רדב"ז. ותדע עוד שהרי המרדכי בפרק קמא דחולין [רמז תקל] גבי כותח של גוים דמותר כתב דאע"ג דאית ביה חלב כיון שמעמיד מותר ע"כ. ואכתי קשה דמה בכך תיפוק לי דאסיר משום חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אלא משמע דהיכא דליכא למיחש לחילוף חלב טמא שרי: **הכלל** העולה דבעיר שלא נמצא שם חלב טמא או שהוא יותר ביוקר מחלב טהור מותר לקנות מהעכו"ם חלב שחלבו בלא ראיית ישראל כלל. וכן מצאתי המנהג פשוט פה אמשטירדאם וכן נהגתי אני ג"כ זולת קצת יחידים הנזהרים בזה. אבל בעיר שנמצא שם חלב טמא אף שאין לאותו עכו"ם שקונה ממנו דבר טמא בעדרו, מכל מקום צריך לראות קודם החליבה בכלי אולי הניח שם חלב טמא, וגם צריך לראות כל החליבה מתחילה ועד סוף או ביוצא ונכנס או בעומד שם בצד העדר באופן שלא יוכל לילך למקום אחר להביא חלב טמא לערבו עם זה, הא לאו הכי אפילו בדיעבד אסיר ודלא כמור"ם בתורת חטאת [כלל פא דין ו]. והכי מסיק הש"ך [ס"ק ח] וכן באיסור והיתר הארוך מבואר הפך מה שכתב התורת חטאת בשמו וכמו שכתבתי לעיל [ד"ה מיהו], באופן שבעל תורת חטאת לא כיון יפה, אמנם אנו העמדנו הדינים על אמיתותן וברריין בס"ד: **[ז] או בדיר שלהם.** ואף אם הרפת אחורי הבית נוהגין היתר, וכן משמעות דברי ההגה בכאן שלא חילק וכן דעת מהרש"ל [מכונות סימן פב אות א], ש"ך [ס"ק י]: **[ח] אבל אם בית גוי כו'.** ומיהו גם בכהאי גוונא מותר בדיעבד, וכן כתבו [הפוסקים] ז"ל: **[ט] קטן או קטנה.** מבר שית עד בר עשר מהני לפי חורפת הקטן, שאם הוא חריף ביותר סגי בבר שית ואם אינו כל כך חריף בר שב או בר תמני או בר תשע או בר עשר, כל חד וחד לפום חורפיה, כדאיתא בפרק הניזקין [גיטין נט, א], ואיסור והיתר הארוך [כלל מה דין ח] דנקט בן ט' שנים לאו דוקא ותדא מינייהו נקט: **[י] ואם חלבו גוים מקצת בהמות כו'.** מסיק הש"ך [ס"ק יג] דלא מסתבר לחלק בין כולם למקצתם אלא כיון שהבהמות והדיר של ישראל בכל ענין שרי, אמנם מסיק הדרכי משה [אות א] בשם מהרא"י בהגה שערי דורא [סימן פב אות ב] דחלב שחלבו עכו"ם מבהמה שלו לא שרינן כלל אלא אם כן ישראל רואהו עד כאן. וכבר כתבתי בס"ק (י') [ו] דהיכא דאין לחוש לתערובת דאף חלב גוי שרי בכל גוונא: **[יא] אוסרת כלים.** ולא דמי לבשולי עכו"ם דלעיל סוף סימן קי"ג, דשאני התם דעיקר איסורן מדבריהם, אבל הכא גזרו משום חשש איסור דאורייתא. והכי מחלק האיסור והיתר הארוך כלל מ"ה [דין ד]: **[יב] כדלעיל גבי פת כו'.** משמע דבחמאה רוב מיהא בעי בתבשיל דומיא דפת, ולפי זה גבינה של עכו"ם צריך ששים ואינה בטלה ברוב, וכן כתב הנמוקי יוסף בפרק הערל [יבמות כו, א סוף דיבור ראשון] דגבינה של גוים צריך ששים ופתן ובשוליהן בטל ברוב. ומיהו מה שכתב שם דהחמאה נמי צריך ששים לא קיימא לן הכי דחמאה קיל מכולהו. ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן צ"ט ס"ק י"ז ע"ש: **[יג] אינו מועיל כו'.** דוקא בסתם חלב אבל כשהעכו"ם חולב לגבן יתבאר דינו לקמן [הגה סעיף בן]:

(יא) גבינות או חמאה ממנה אלא נשארת באיסורה וכל מה שנעשה ממנה אסור:

ב גבינת הגוים אסרוה מפני שמעמידים אותה בעור קיבת שחיטתם שהיא נבלה [יד] ואפילו העמידוה (יב) בעשבים אסורה: הגה וכן המנהג ואין לפרוץ גדר אם לא במקום שנהגו בהם היתר מקדמונים [טו] ואם הישראל רואה עשיית הגבינות והחליבה (יג) מותר וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו [טז] ואם ראה עשיית הגבינות ולא ראה החליבה יש [יז] להתיר (יד) בדיעבד כי אין לחוש שמא עירב בו דבר טמא [יח] מאחר שעשה גבינות מן החלב כי דבר טמא אינו עומד ובודאי לא עירב בו הגוי [יט] מאחר שדעתו לעשות גבינות [כ] ומכל מקום אסור לאכול החלב כך:

[יד] ואפילו העמידוה בעשבים אסורה. ואף במקומות שידוע שמאום להם חלב טמא ולא יערבוהו וידוע שאין מחליקין פניהם בשומן חזיר לפי שאוכלין אותם בימים שהבשר אסור להם אף על פי כן אסורה משום דלא פלוג רבנן והוי ליה דבר שנאסר במנין שאע״פ שבטל הטעם לא בטלה הגזירה שכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו, כן כתבו [הפוסקים] ז״ל. ועיין בתשובת מהרי״ט חלק ב׳ בחלק השייך ליו״ד סימן ג׳ שהכה על קדקד חכם אחד שזילזל באיסור גבינות העכו״ם עיין שם. וגם עיין בתשובת הריב״ש סימן של״ד [מעמוד תקפב ד״ה בענין] שהכה על קדקד חכם אחד שרצה להתיר גבינת הפרות עיין שם שדבריו ברורים: [טו] ואם הישראל רואה כו׳. זהו על פי מה שכתוב בתורת חטאת כלל (כ״א) [פא] [דין א] וז״ל, כתב המרדכי בפרק כל הבשר [חולין רמז תשלג] דאפילו אם ישראל רואה החליבה והעכו״ס עושה גבינות אפילו הכי אין נוהגין ללקחן לאיסור כו׳ עכ״ל. וכן הוא בתשובות מהר״ס [מרוטנבורג דפוס פראג] סימן שע״ד בגבינה שהעמיד עכו״ס במעמד ישראל דבעי דליעבד ישראל מעשה, שישים ישראל הקיבה לתוך החלב, ואם עכו״ס משים נראה לי אף על פי שישראל עומד על גביו ואפילו הקיבה כשרה אסורה. ומה שכתבו הגהות אשרי [עבודה זרה פרק ב סוף סימן מ] ואיסור והיתר הארוך דהיכא דידוע דדעת העכו״ס להקפיא אפילו לא היה בתחלת החליבה שרי, התם לא איירי אלא מדין חלב שחלבו עכו״ס ואין ישראל רואהו ומיירי שיעשה ישראל הגבינות וכן הוא באיסור והיתר הארוך כלל (מ״ד) [מה] דין ה׳ להדיא עכ״ל הש״ך. ודבריו נכונים ומכוונים להלכה הם, ורבים וגדולים בדורנו טועים בדין זה, ולפיכך צריך להזהיר לשומרים שהולכים עם העכו״ס כשעושים גבינות למכור לישראל שהם ישימו הקיבה לתוך החלב ואם לאו הגבינות כולם אסורות, אבל אם הישראל הולך וחולב והעכו״ס עושה לו גבינות לחשבון שלו אין

יד. אבקת חלב של גויים שמערבים בשוקולד וכדו׳ [עם הכשר מהרבנות], מעיקר הדין אין בזה איסור משום חלב עכו״ם, אחר שידוע שעושים אבקה זו מחלב פרות. ומותר לאכול שוקולד זה. אולם עם כל זה ראוי ונכון להחמיר בזה. אך לקטנים יש להקל גם במיני מתיקה. יד)

טעם איסור חלב שחלבו גוי

יד) כבר הארכנו לעיל בדין חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, שהוא אסור מדינא דש״ס וכל הפוסקים, ובפרט במקומות דשכיחי גמלים וסוסים וחמורים וחזירים. וכבר חקרנו לעיל, מה טעם אסרו חלב של עכו״ם, האם נחשב כדבר שנאסר במנין, והוא משום גזרה שלא יבואו לערב בחלב זה חלב טמא, ודמי לאיסור גבינות של עכו״ם, שהוא משום גזרה שמא מעמידים אותם בקיבה טמאה, או דחלב עכו״ם לא חשיב בכלל דבר שנאסר במנין, אלא רק מחשש תערובת, ונפקא מינה היכא שאין חשש לתערובת חלב טמא, וכגון שאין גמלים מניקות בעדרו, וכן היכא שחלב בהמה טמאה הוא יקר יותר, מותר לשתות חלב עכו״ם. ונחלקו בזה הראשונים, דהמרדכי [הובא בבית יוסף יו״ד סימן קטו] כתב, דאם אין בהמה טמאה בעדרו יש להחמיר להיות הישראל שם בתחלת החליבה, פן יערב או ישים הגוי חלב טמא בכלי קודם שיבא הישראל. וכן כתב הסמ״ק. ומבואר דסבירא להו דטעם איסור חלב שחלבו גוי הוא מטעם גזרה והוי ככל גזרות חז״ל, דחשיבי כדבר שנאסר במנין, ואין יכולים להתירו גם כשבטל הטעם.

אולם בשו״ת התשב״ץ (חוט המשולש סימן לב) נשאל על מה שהיו נוהגים לשתות חלב עכו״ם שהובא ממקום שידוע שאין שם גמלים מניקות, והשיב, דחלב שחלבו גוי אינו כדין גבינה שנאסרה במנין, אלא הוא מחשש תערובת חלב טמא, ואם בטל הטעם בטל הדין. והוכיח כן מהסוגיא בע״ז (לה:), ומדברי הרמב״ם. ושכן דעת אביו הרשב״ץ. וכן במקום שחלב בהמות טמאות יקר מן הטהור, מותר לשתות חלב עכו״ם. ע״ש. ומבואר להדיא דתפס שאין איסור זה ככל האיסורין שחז״ל גזרו, אלא הוא מטעם חשש תערובת חלב טמא, וממילא כל שאין חשש זה אין בדבר איסור. גם בשו״ת הרדב״ז חלק ב׳ (סימן עה, אלף קמז) כתב, דאין איסור זה ככל גזרות חז״ל שהם דברים שנאסרו במנין, אלא אם אין לחוש לתערובת חלב טמא, החלב מותר.

ומרן בשלחן ערוך (סימן קטו סעיף א׳) פסק: חלב שחלבו עכו״ם ואין ישראל רואהו אסור, שמא עירב בו חלב טמא. היה חולב בביתו וישראל יושב מבחוץ, אם ידוע שאין לו דבר טמא בעדרו מותר אפילו אם אין ישראל יכול לראותו בשעה שהוא חולב. ע״כ. נמצא שדעת מרן כסברת המרדכי והסמ״ק שהביא בבית יוסף, דאיסור זה הוי בכלל דבר שנאסר במנין, דגם אם בטל הטעם לא בטל הדין. ומשום הכי גם אם אין לעכו״ם דבר טמא בעדרו, בעינן שישראל ישב בפתח בעת שהגוי חולב. אלא דאז לא בעינן שהישראל יעמוד ויראה את הגוי חולב. וע״ש בט״ז (סק״ב) ובש״ך (סק״ה). ובאמת שכן כתב בתשו׳ מעיל שמואל (סימן יב) שהוא גזרה, והשיב על דברי הרדב״ז (סימן עה) שהכריע דחלב שחלבו גוי אינה גזרה. ע״ש.

ואמנם כבר הזכרנו לעיל דברי הפרי חדש (סימן קטו סק״ו) שכתב, וכי דייקי בה שפיר אין זה מחוור כלל, דבודאי חלב של גוי לא אסרוהו אלא היכא דאיכא חשש במילתא משום תערובת חלב טמא, הא לאו הכי שרי, ודין חלב עכו״ם כדין מורייס של גויים שאסרוהו משום תערובת יין, ואם היין ביוקר שרי. והכי נמי אם חלב טמא אינו נמצא במקום אחד, או שנמצא אלא שהוא יותר ביוקר מחלב טהור, אין לאסור שם חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, אלא מותר לילך ולקנות מהגויים חלב שלהם. וכן מצאתי המנהג פה באמשטרדאם. וכן נהגתי אני, זולת קצת יחידים הנזהרים בזה, אבל בעיר שנמצא בה חלב טמא, אף שאין לאותו עכו״ם שקונה ממנו דבר טמא בעדרו, מכל מקום צריך לראות קודם החליבה וכו׳, הא לאו הכי אסור. ע״ש. וכיו״ב כתב בפרי תואר (סימן קטו סק״א). ע״ש. וכיוצא בזה כתב הגאון החזון איש זצ״ל (יורה דעה סימן מא) שאם אין בעיר לא אתון, ולא נאקה ולא חזירה ולא סוסה, לא שמענו לאיסור. ע״ש.

אולם עיין בשדי חמד חלק ח׳ (מערכת חלב של גוי, עמוד 89) שהביא בשם האחרונים שהאריכו בדברי הפרי חדש, וסתרו עדותו שנהגו להקל בזה. ע״ש. גם בשו״ת שבט הלוי חלק ו׳ (חלק יורה דעה סימן קי ד״ה וכבר) כתב להשיג על דברי הגאון החזון איש, וכתב שנתווכח עמו פנים אל פנים והעלה שהעיקר כהחתם סופר שאסור מכח גזירה במנין, ואפילו שבטל הטעם לא בטלה התקנה. ע״ש. וגם הגאון החזון איש לא היקל בזה אלא לקטנים, כמו שהעיד בשמו הגאון רבי ישראל וועלץ זצ״ל הובאו דבריו בתשובות והנהגות (חלק יורה דעה סימן תמז). ע״ש. ובשו״ת לב אברהם (סימן עד) הביא מדברי כמה אחרוני זמנינו שכתבו, שאין ליתן לקטן חלב עכו״ם. שהדבר פוגם בקדושת הילד ומשפיע עליו לרעה.

גם בשו"ת חקקי לב (חיו"ד סימן כו-ל) כתב, שגם במקום שלא מצוי חלב טמא, אין להתיר חלב שחלבו גוי, ואף במה שהתיר הפרי חדש כשאין בעיר חלב טמא, חלקו עליו רוב הפוסקים, וכן ראוי להחמיר. ע"ש. ובספרו גנזי חיים (מערכת חית אות סד) הוסיף, ועתה חדשות אני מגיד כי בא אלי יהודי כשר והעיד איך ראה לגוי אחד שעירב חלב בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה, ושאל לו על מה ועל מה עשית זאת, והוא השיב כי לפעמים אינו נמכר החלב באותו יום ומתחמץ ועל ידי נתינת חלב בהמה טמאה בתוך החלב הטהור הוא מעמידו לבל יתחמץ. ועל כן צריך כל ירא ה' מלבד שהוא לא ישתה מחלב שחלבו גוי אם לא ראהו, גם אם יראה אחרים ששותים שיגעור בהם עד מקום שידו מגעת, כי כל ישראל ערבים זה לזה. וע"ש שציין להרבה מקורות בדין חלב שחלבו גוי.

ולכן העיקר לדינא להחמיר בחלב עכו"ם גם במקום שאין חלב טמא מצוי, וכדעת מרן השלחן ערוך ורוב האחרונים. ואמנם סברת הפרי חדש והפרי תואר חזו לאיצטרופי להקל עם עוד סניף נוסף, וכמו שכתבנו בהערה הנ"ל, ובפרט שכמה מגדולי האחרונים כתבו, שיש ללכת אחר הוראות הפרי חדש, וכמו שכתב בשו"ת יביע אומר חלק ה' (חלק אורח חיים סימן מג אות ט') בשם מהר"י נבון בשו"ת נחפה בכסף, שכל דברי הפרי חדש סולת נקיה, אלא אם כן נתבאר בדעת מרן השלחן ערוך היפך דבריו. ע"ש. ולכן בנידון דידן [דנראה דעת מרן להחמיר] אף שאין אנו סומכים על הפרי חדש נגד פשיטות דעת מרן, מכל מקום חזי לאיצטרופי לסניף. [וראה עוד בשו"ת משנה הלכות חלק ד' (סימן קג), ובשו"ת מנחת דוד חלק ד' (סימן קז אות ז'). ע"ש].

אבקת חלב בשוקולד ובמעדנים

ועתה נבוא לבאר דין אבקת חלב המעורבת בשוקולד או שאר מוצרי חלב, דיש לומר דגזרת חכמים היתה על חלב שחלבו עכו"ם, אבל לא על תערובת של אבקה שכבר מעורבת במוצר שלפנינו [ואין הנידון אם מותר לעשות האבקה, אלא אחר שהאבקה כבר נעשית]. ובזה איננו דבר שבמנין אליבא דכולי עלמא, ונשאר רק החשש כשלעצמו דאולי מעורב בו חלב טמא, וכדי להפיג חשש זה די במה שהרבנות תברר שמדובר באבקה הנעשית מחלב פרות בלבד, ובנוסף לכך שיש חוק מדינה האוסר לערב סוגי חלב עם חלב פרות. ויש עונשים כבדים על העובר על חוק זה, שהוא בבחינת אומן לא מרע אומנותיה. ודומה לזה דנו האחרונים לענין חמאה של עכו"ם [ראה להלן סעיף כב], ויש שטענו דרק ליקח חלב של עכו"ם ולעשות גבינה זה היה בכלל הגזרה דחלב של עכו"ם, אבל הגזירה לא היתה על דיני תערובות, וממילא על מה שלא היתה הגזרה חזר הדין דדבר שאין לו עיקר מן התורה בטל ברוב, וכמו שכתב כן בשו"ת לבושי מרדכי דאף שידענו שכונת העכו"ם היתה לעשות הגבינה או החמאה, אף על פי כן לא חל עדיין הגזרה כל זמן שהישראל לא לקח, ואם העכו"ם עושה חמאה מותר, ולכן היכא דאין לחשוש לתערובת כמו בזמן הזה נשאר האיסור רק משום דבר שבמנין, ואם כן היינו דוקא מה שהיה בפירוש הגזירה, היינו דהישראל יקנה חלב העכו"ם לעשות חמאה, אבל חמאה של עכו"ם הא לא נאסר במנין, ממילא החמאה מותרת אחר שאין לחשוש משום תערובות. ע"ש.

גם בשו"ת זקן אהרן וולקין חלק ב' (סימן מד) כתב, שיש להתיר אבקת חלב אפילו לגדולים, משום דחשש דבר טמא לא שייך בבית חרושת גדול כזה, ובפרט שדבר טמא אינו מצוי בינינו, ומשום דבר שנאסר במנין נמי אין לאסור, דכיון שנעשה לאבקה, פנים חדשות באו לכאן, ואינו בכלל הגזירה. והביא דבריו בשערים המצויים בהלכה חלק א' (סימן לח סעיף יב). ע"ש.

והגאון החזון איש (יורה דעה סימן מא סעיף ד') כתב, דאבקת חלב אינה ענין לגבינה וחמאה, דגבינה נעשית על ידי הפרשת המים מן הגוש, והפרשה זו נעשית על ידי החימוץ שנותנים בחלב, והחמאה נעשית על ידי תנועה ונדנוד של החלב, או על ידי חימום על האש לקלוט את השומן הקפוי, וטבע של ענינים אלו אינו בחלב טמא. אבל אבקת חלב נעשה על ידי אויר חם ויבש והלחות של החלב כלה באויר, והיבש של החלב נשאר. ופעולה זאת אין לה צורך לטבע של הפרשה, ואפשר לייבש כל דבר לח , ואפשר לייבש חלב טמא כחלב טהור, ויש כאן חשש של חלב טמא לגמרי או לתערובתו, ואין הבדל בין חלב עכו"ם לאבקת חלב. ואמנם כשיש פיקוח ממשלתי על החלב שלא יערבו חלב טמא בחלב טהור, והם צפויים לעונש על הזיוף, יש מקום לומר דהוי כשפחות החולבות דמרתתות, וכיושב בצד העדר וכשהוא עומד הוא רואה, והפרי חדש כתב, שאם החלב טמא הוא ביוקר, יש להתיר כמו במורייס וכו'. ואף למאי דקיימא לן לאסור, היינו משום חלב דביני אטיפי, אבל אם היה אפשר להבטיח מחלב טמא לא היו אוסרין, וכן התירו באין בעדרו בהמה טמאה, וביושב בצד העדר וכו', ואם אין בכל העיר בהמה טמאה הדין נותן דהוי כאין בעדרו טמאה ויושב בצד העדר וכדברי הפרי חדש. וע"ש עוד. ומבואר מדבריו שדעתו להקל אף בחלב עכו"ם כשיש פיקוח ממשלתי שלא לזייף. והוא הדין באבקת חלב. אלא שבשו"ת קנין תורה בהלכה חלק א' (סימן לח) כתב בכוונת החזון איש, שלא התיר בזה אלא בימי המצור אחרי המלחמה, שלא אכלו בשר או דגים, ולכן היקל בזה לחלשים שלא יגיעו לידי סכנה. וכן שאל להגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל ואמר לו שכן צריך לפרש בדברי החזון איש. וגם הגר"י וועלץ [הנ"ל] שמע כן מפי החזון איש, שלא היקל בחלב עכו"ם אלא לילדים קטנים או ליולדת הנמצאת בתוך שלשים יום ללדיתה שדינה כחולה. אבל בשאר אדם אין היתר.

ובשו"ת הר צבי (חלק יורה דעה סימן קג-קד) נשאל ע"ד אבקת חלב תוצרת ארה"ב, והשיב בארוכה לצדד בכוחא דהיתרא, דאבקת חלב איננה בכלל הגזירה לא בחלב ולא בגבינה, ולא נאסרה במנין, ולכן מכיון שתנאי הבית חרושת מפורסם שאבקה זו נעשית דוקא מחלב פרה ולא ממין אחר, זה מותר, ובפרט שיש עונש על המזייף, לכן אין מקום לאסור את המותר ולעשות גזירות מעצמנו, והוא עדיף מחמאה, ולכן יש לומר דבאבקת חלב כולי עלמא מודים דמותרת היא לאכילה. עש"ב.

גם בשו"ת ישכיל עבדי חלק ה' (יורה דעה סימן ט') כתב, דבענין אבקת חלב, מכיון שהאבקה נעשית על ידי נכרי, הוה ליה כעשיית הגבינה בידי נכרי לצורך ישראל, דלא באו לידי ישראל באיסור בעינייהו, רק אחר שנקרש, דהיינו אחר עשיית האבקה, שנקרש החלב ונעשה אבקה, ושפיר מותרת לישראל בדיעבד לדעת הרמ"א. וראה במה שכתב בחלק ג' (יורה דעה סימן ו') ובחלק ד' (יורה דעה סימן א') דיש להתיר בדיעבד בגוי שעושה הגבינה והישראל רואהו, ולא ראה החליבה, וכן אפילו בלכתחלה בראה תחלת החליבה. אלא שאין זה אלא באם הנכרי עצמו עושה הגבינה לצרכו למכרן לישראל, דהיינו שנשארו ביד העכו"ם עד אחר עשיית הגבינות, דמעולם לא חל עליהם האיסור של חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו. ואמנם טעם המחמירים באבקת חלב הוא מפני החשש שאולי אלים כח האש של המכונה שעושה האבקה, שאפילו חלב טמא יכולה להקפות, גם מטעם דאף שנקרש על ידי גוי, הרי אחר שחזר ונעשה חלב חזר לברייתו, ואיסורו הראשון. אמנם כבר עמד על זה בשו"ת הר צבי הנ"ל, [וכן בירחון מוריה תשרי תש"ה], והוכיח במישור דאין מקום לחששות אלה. וסיים שם, שאיני רואה מקום חשש בעשיית גבינות מאבקה, ואפילו בחלב ממש מאבקה, כבר העלו להתיר בפרט בזמנים אלה וכו', וכן כתב בשו"ת ישיב משה חלק א' (סימן רט) להתיר בפשיטות, באומרו דלא חיישינן לתערובת חלב טמא באבקה, כיון דחלב טמא הוא ביוקר וגם אינו מצוי וכו'. וכתב עוד, שאין לחוש שיבואו להתיר כל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, שזה בכלל גזרה חדשה, ואין אנו יכולים לגזור גזרות מדעתינו. ע"ש. גם בשו"ת דבר יהושע (חלק יורה דעה סימן יז) העלה להקל באבקת חלב. ע"ש.

גם בשו"ת ציץ אליעזר חלק טז (סימן כה) בתשובה למרן אאמו"ר שליט"א, העלה להקל בנידון שוקולד המעורב בו אבקת חלב, וז"ל שם: למע"כ רב אחאי גאון ידי"נ וידי"ע הגאון הגדול הראשון לציון מוהר"ר עובדיה יוסף שליט"א, לעשות רצונו חפצתי שבקשני לכתוב את חות דעתי על השאלה ששאול נשאל מאת הרבנות דק"ק ציריך על דבר אם ישנה אפשרות לייבא מוצר שוקולד משוויצריה לשם מכירה בישראל. התברר, כי כל המוצרים מהם מיוצרת השוקולד הם כשרים למהדרין ללא כל פקפוק וחשש, וגם החומרים המעמידים [אמולסיפייר] הם כולם מחומרים צמחיים ללא שום חשש כלל של ערבוב שומן או איזה יסודות אחרים מן החי. ברם קיימת בעיא אחת, שהיא החלב המסופק עבור השוקולד, ויצאנו למחלבות המייצרות אבקת חלב עבור השוקולד [מחלבה אחת] והתברר ללא פקפוק וללא כל חשש כי הכל מיוצר מחלב פרות טהור, ללא שום תוספת איזה שהיא. וקיים בשוויצריה איסור חמור מטעם הממשלה של תוספת איזו שהיא [מחוץ לחלב] לאבקת החלב. ונידון השוקולד עדיף מנידון הרב לבושי מרדכי הנ"ל, שהרי כאן מלבד האבקת חלב הרי מעורבים במוצרי השוקולד עוד חומרים אחרים כשרים בתכלית ההידור, והמה צמחיים ללא שום חשש כלל של עירבוב שומן או איזה יסודות אחרים מן החי. ועל סוג כזה בודאי לא דיברו חז"ל, ולא היה זה בודאי בכלל גזירת הדבר שבמנין [אפילו למאן דאמר שגזירת החלב של עכו"ם נחשבת לגזירת דבר שבמנין]. והגם דההיתר בזה הוא ברור מכל מקום לשופרא דמילתא ומהיות טוב יעמידו משגיחים לא רק בשעת ייצור השוקולד, ובשעת ייצור אבקת החלב עבור השוקולד, אלא לשמור בעת החליבה, והגוים ידעו שבכל עת ורגע ישנה אפשרות להופעה פתאומית במקום זה או במקום זה בלי לדעת מראש איך ומתי, ויהיה נקרא זה כיכולים לראותו וכיוצא ונכנס. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת יביע אומר חלק ה' (חלק יורה דעה סימן יא). ע"ש.

סימן מז

בענין חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו

ט"ו סיון תשי"ד.

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר יהודה דיק שליט"א.

ובדבר החלב של הקאמפאניעס במדינתנו אשר יש פקוח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענשו וגם יסגירו את העסק שלהם שלכן ודאי מירתתי מלערב יש טעם גדול להתיר אף בלא שיטת הפר"ח משום דהעיקר דידיעה ברורה הוא כראיה ממש כהא דשבועות דף ל"ד גם לעדות דממון. וגדולה מזה איתא בתוס' יבמות דף מ"ה בשם יש מפרשים גם לדין ראית ב"ד לטבילת גר עיי"ש. וזהו גדר אנן סהדי שמצינו בהרבה מקומות. ואף לעדי קיומא דקידושין שאף שלא ראו אלא היחוד הוא כראו הביאה ממש ונעשית א"א גמורה אף לחייב מיתה להבא עליה אחר אח"כ ושלא לתפוס בה קידושין אחרים. ויותר מזה חזינן דאף אנן סהדי פחותה מזו כהא דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות שהוא כראיה ממש ונחשב כהוו עדים לקיומא אף לקולא לענין שלא להצריכה גט מהשני בקטנה שלא מיאנה והגדילה וניסת לשני בכתובות דף ע"ג ושמואל לא פליג אלא משום שאין אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום ועי"ד קידושין הראשונים בועל עיי"ש, אף שאין בועל ביאת זנות הוא רק לרוב בנ"א ומ"מ נחשבה ידיעה זו כראיה ואף שצריכין אנו לעוד דבר דהוא רק ידיעה דהא לא ראינו רק יחוד ולרב הוא עוד תלתא שהם רק ידיעות שאף שסובר אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום ודאי איכא מעוט שאין יודעין גם לדידיה כיון דאיכא מ"ד שסובר דאין אדם יודע עיין בתוס' גיטין דף מ"ה משום שאין לומר שתהיה פלוגתתם רחוקה אך מ"מ מצד הרוב היודעין שאין קידושי קטנה כלום והרוב שאין בועלין ביאת זנות והרוב שביחוד יש גם ביאה אף שאיכא ג' מעוטים כנגדם שאף אם נימא כמעוט אחד לא היו קידושין מ"מ נחשב לרב כעדים לקיומא ממש שבעיל לשם קידושין אף לקולא שלא יתפסו קידושי השני וגם שמואל מודה בעצם הדין כדלעיל אלמא דיש לידיעה דין ראיה ממש.

ויש ידיעה שאף בנפשות נחשב ראי' דבמנאפים עד שיראו כדרך המנאפים אף שהחיוב הוא רק אם הכניס כמכחול בשפופרת שלא ראו זה. ומשמע מרש"י ב"מ דף צ"א שכתב דלא הזקיקתן תורה להסתכל כ"כ, דבכה"ג ברוצח ושאר מיתות לא היו מחייבין מיתה ורק במנאפים לא הזקיקתן תורה להסתכל ומחייבין אותן מיתה אף שאינה ראיה. וא"כ צריך לומר שבעצם ידיעה היא כראיה גם לגבי נפשות ולכן נהרגין במנאפין ורק בשאר מיתות הוא גזה"כ שלא ידונו ע"פ ידיעה ולכן במנאפין שהיה נמצא שלא יהרגו לעולם כדאיתא בספ"ק דמכות סובר שמואל דמוכרחין לומר דבמנאפין נהרגין ע"פ ידיעה זו ולית בהו גזה"כ זה לענין ידיעה זו אבל אם ידיעה לא היה בעצם כראיה איך שייך לומר שיהרגו כדרך המנאפין דהא עכ"פ לא ראו וליכא עדים אלא ודאי שבעצם הוא כראיה לכל דבר רק שנתחדש דבנפשות לא ידונו ע"פ עדות דידיעה ובמנאפין לא נתחדש לענין ידיעה זו.

ולכן בחלב שאסרו רק בחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יודעין ידיעה ברורה דהוי כראיה. וזה שאם יערבו יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם הוא ודאי ידיעה ברורה שהיא כראיה שלא היה בכלל איסורם. וזה הוא גם לכו"ע דאין טעם לחלוק בזה ולכן הרוצה לסמוך ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמקילין בזה הרוב בנ"א שומרי תורה וגם הרבה רבנים וח"ו לומר שעושין שלא כדין. אבל מ"מ לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נוהג להחמיר לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עושה כדינא ואין להחשיבו כמזלזל באיסורין.

ובאם אחד נהג להחמיר אם נאסר מדין מנהג ג' פעמים תליא אם היתה כוונתו להחמיר אף אם הדין הוא להתיר וכ"ש בידע בעצמו שיש להתיר ומ"מ נהג איסור יש עליו איסור נדר דנהג ג"פ אבל אם החמיר משום שהיה סבור שאסור מדינא או אף רק שאסור מספק וחשב על המקילין שאולי טועין בדין או שאולי הם מזלזלין באיסורין אין עליו דין נדר מצד מנהגו וא"צ היתר.

והנני ידידו,

משה פיינשטיין

סימן לה

בדבר חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו בדבר להשכיר שני חדרים אחד לפנוי ואחד לפנויה כשיודע בעה"ב שאינם איש ואשתו אם יש להחמיר בדור פרוץ בדבר שתי חגורות

ב' מנ"א תש"ל.

מע"כ ידידי מוהר"ר יוסף דוד ליינער שליט"א.

בדבר חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו שבארתי בספר אגרות משה סימן מ"ז בחיו"ד שליכא איסור חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, אבל מ"מ מן הראוי לבעלי נפש להחמיר, שמטעם זה ודאי ראוי למנהלי ישיבות קטנות שיתנו להתלמידים חלב של אלו הקאמפאניעס שמעמידין ישראל לראות החליבה, ואף שהוא ביוקר מעט שלהישיבות עולה זה סך גדול במשך השנה והמצב של הישיבות דחוק בשנים אלו שבשביל זה מקילים באיזו ישיבות, מ"מ כדאי להחמיר כי גם זה הוא מעניני חינוך ולמוד שידעו שכדאי וראוי לבני תורה להחמיר אף כשיש רק חשש איסור, דמזה יתבוננו לראות איך לירא מאיסורין, וכל הוצאות הישיבה הרי הוא כדי לחנך דור נאמן לה' ולתורתו, ומעניני חינוך אין לצמצם. אבל במקומות הרחוקות שאין שם קאמפאניעס מחלב שישראל רואהו, והוא דבר קשה מאד להשיג חלב שישראל רואה בשעת החליבה אף ליחידים אין להם להחמיר.

אם ניתן לסמוך על פיקוח ממשלתי בתעשיית החלב

ה. נתבאר לעיל שאם הגוי חולב בשביל ישראל, אזי אין צריך שישראל יראה החליבה עצמה, אלא די שיעמוד מבחוץ במקום שיוכל לראות, או אפילו כשהוא יוצא ונכנס, מפני שהגוי מפחד לערב חלב טמא.

לאור זאת יש[36] שכתבו שבמקום שלפי חוקי המדינה אסור לערב חלב טמא בטהור, והדבר מפוקח בקביעות ע״י הרשויות, ומחלבה העוברת על כך צפויה לעונש כספי גדול, יש מקום להתיר בשעת[37] הצורך אף כשלא ראה ישראל החליבה, מפני שבודאי לא יערבו חלב טמא מחמת יראתם ממפקחי המדינה.

אמנם שאר[38] הגדולים דחו קולא זו מכל וכל, דכיון שחלב גוים נאסר[39] במנין, שוב אין לסמוך על שום אומדנא והוכחה, ואין להתיר אלא באותם האופנים שהתירו חכמים. ועוד[40] דמאן יימר שפיקוח ממשלתי גורם ידיעה ברורה, והרי ידוע שהרבה פעמים עוברים המייצרים על חוקי המדינה ואינם מפחדים מהקנס. מה[41] גם שהמחלבות הגדולות לוקחים חלב גם ממשקים קטנים, שאין עליהם פיקוח הדוק.

וכך פשטה ההוראה בקרב שלומי אמוני ישראל, ובכל[42] מערכות הכשרות בארץ ישראל ובחו״ל, שחלב כזה אינו מוגדר כ׳חלב ישראל׳, כהסכמת רוב הפוסקים וכמקובל בידינו מדור דור.

36. כן מצדד החזו״א (סי׳ מא סק״ב) לגבי אבקת חלב [שלדבריו הוי בכלל גזירת חלב], וכן נקט בשו״ת אגרות משה (יו״ד ח״א סי׳ מז-מט), והאריך לייסד היתר זה. **37.** אבל במקום שניתן להשיג חלב ישראל, לכו״ע אין להקל, וכמ״ש באג״מ (יו״ד ח״ד סי׳ ה, וע״ע ח״ג סי׳ טז ד״ה וזה), וכתב עוד (ח״א שם, וח״ב סי׳ לה) שלבעל נפש או בן תורה ראוי להחמיר בכל ענין. **גם** בדעת החזו״א ישנן עדויות נאמנות שלא הקיל אלא לקטנים או לחולים הנצרכים לכך, כמו שהביאו בשו״ת דברי ישראל (וועלץ, יו״ד סי׳ טו) ותשובות והנהגות (ח״א סי׳ תמא, ח״ב סי׳ שעג), והגרי״י קניבסקי כתב שהחזו״א לא הקיל אלא לחלושים בזמן המלחמה (קריינא דאגרתא סי׳ שצב), ובשו״ת חלקת יעקב (יו״ד סי׳ לה) שכנראה לא כתב החזו״א אלא בדרך שקלא וטריא ולא הלכה למעשה. **38.** שו״ת אהל יהושע (ח״ב סי׳ כה), שו״ת זקן אהרן (ח״ב סי׳ מד), שו״ת מלמד להועיל (ח״ב סי׳ לו אות ד), שו״ת דברי ישראל (שם), שו״ת חלקת יעקב (שם סי׳ לד), שו״ת מנחת יצחק (ח״י סי׳ לא אות טו), שו״ת באר משה (ח״ד סי׳ נב), שו״ת מגדלות מרקחים (יו״ד סי׳ כח), שו״ת קנין תורה (ח״א סי׳ לח), שו״ת משנה הלכות (ח״ד סי׳ קג אות טו), תשובות והנהגות (שם), שאילת משה (שיעור ל). וע״ע אריכות גדולה בקונטרס ׳כוונת הלב׳ (להג״ר הלל ליכטענשטיין מקראסנא). עוד יצויין שמציאות זו שהמדינות אסרו לערב חלב טמא היתה גם לפני מאות שנים, כמבואר בשו״ת רבי ידידיה טיאה ווייל (יו״ד סי׳ כב), ואעפ״כ היה מקובל לאיסור בכל תפוצות ישראל. **39.** דהנה נתבאר לעיל (אות א) ג׳ שיטות ביסוד גזירת חלב: **א.** דעת הפר״ח דחלב לא נאסר במנין, וכשיש אומדנא שאינו מערב, מותר. **ב.** דעת החכמ״א דנאסר במנין, ומ״מ ידיעה ודאית מהני. **ג.** דעת החת״ס שאפילו ידיעה ודאית לא מהני. והנה מה שצידד החזו״א להתיר בפיקוח ממשלתי, אזיל כשיטת הפר״ח, וכבר נתבאר (לעיל שם) דרוה״פ לא נקטו כוותיה. ובאג״מ מוסיף להתיר אף לשיטת החכמ״א, משום שפיקוח ממשלתי הוי כידיעה ודאית. וע״ז חלקו הגדולים דלעיל, דאינו נחשב בירור מוחלט [ופשיטא שאין מוציאין ממון ממוחזק על סמך אומדנא כזו], ועוד דלשיטת החת״ס גם ידיעה ודאית לא מהני. **40.** חלקת יעקב ותשובות והנהגות (שם) שכיום מטילים רק קנס קטן, ואינו סכום משמעותי שימנע מחמתו לערב. ובאמת כבר אירעו כמה פעמים מכשולות, ראה שו״ת דברי ישראל (שם) ובס׳ דרכי יוסף צבי (דינר, עמ׳ סח). גם יש הטוענים שכיום בהרבה מקומות [אפילו בארה״ב] כמעט ואין פיקוח על כך (שאילת משה שם פ״ב אות ט). עוד נחוץ להעיר, שבכמה מדינות החוק מתיר לערב חלב טמא, ובפרט במדינות המפרץ הפרסי אשר חלב גמלים מצוי שם לרוב, ובמקומות אלו בודאי אין שום צד היתר. **41.** שו״ת קנין תורה (שם), ועי׳ אג״מ (ח״א סי׳ מט). **42.** אולם ישנם גופי כשרות בארה״ב המאשרים לשיווק חלב זה, בתוספת ציון שמדובר ב׳חלב סתם׳.

Extrait du sefer הכשרות écrit par le Rav Hagaon יצחק יעקב פוקס Chlita

חלב עכו"ם

ט. "חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו" — אסרוהו חכמים, שמא עירב בו הנכרי חלב בהמה טמאה האסור מן התורה(כז). והיות, וגזירת חכמים באה להרחיק מן העבירה, נהוג למעשה, לאסור כל חלב נכרי, אפילו אין בהמות טמאות בעדרו — אלא אם כן היה נוכח ישראל בעת החליבה(כח).

י. חליבת יהודי המחלל שבת בפרהסיא(כט) אינה אוסרת את החלב, במקום שאין לחשוש באופן מעשי שיערבבו חלב בהמה טהורה עם טמאה(ל).

יא. חלב עכו"ם החמירו בו, והשוו דינו כשאר מאכלות אסורים, על כן חובה להוציא ממון ולהשתדל להשיג חלב ישראל(לא).

כמו כן, חלב עכו"ם אוסר את הכלי בו בושל כשאר איסורים(לב).

יב. צריך היהודי לראות בתחילת החליבה שהכלים שלתוכם חולבים יהיו ריקים ונקיים משיירי חלב, וצריך לראות מתחילת החליבה ועד סופה(לג).

אכן, כשהגוי חולב בהמת ישראל בשביל הישראל, ברפת שמאחורי בית הישראל, ובא הישראל לאחר שהגוי חלב מקצת הבהמות, וראה את המשך החליבה — מותר(לד).

הערה: קטן או קטנה נאמנים לשמור שהגוי לא ערבב בחלב דבר טמא(לה).

יג. נחלקו גדולי האחרונים, האם גזירת חכמים נאמרה גם באופן שלמעלה מכל ספק, שלא עורבב בחלב, חלב בהמה טמאה, שיש אומרים, שכל הגזירה היתה דוקא כשיש חשש בפועל לתערובת חלב אסור(לו), ויש אומרים, שבכל אופן נאסר החלב(לז).

הכרעת כמה מפוסקי דורנו, שכאשר אין מקום לספק, וברור שהחלב הינו מפרה — ניתן לסמוך על המקילים(לח) כדלהלן.

יד. חלב המשווק על ידי מחלבות נכריים העומדות תחת פיקוח ממשלתי האוסר באופן מוחלט באיום בקנסות וסגירת המחלבה, שאין לערב בשום פנים ואופן חלב טמא, יש שהורו, שבמקומות שקשה ביותר להשיג חלב ישראל — רשאים לסמוך על המקילים(טל).

מכל מקום, לבעל נפש ובן תורה — ראוי להחמיר ולשתות אך ורק חלב שהיה נוכח ישראל בעת חליבתו(מ).

הערה: אין חוששים לאיסור "בישולי גויים" בפיסטור החלב(מא).

חמאה

טו. חלב בהמה טמאה(מב) אינו מעמיד את החמאה. לכן, לא אסרו חכמים ולא כללו בגזירתם על חלב עכו"ם(מג) — חמאת נכריים, והיא מותרת באכילה(מד), בתנאי שכל המרכיבים והכלים שבהם נעשתה ומשווקת — כשרים למהדרין(מה).

למעשה, כיום אין לאכול חמאת עכו"ם בטרם מבררים שאין בה תערובת איסור(מו).

טז. יש מקומות שמסורת בידם לאסור, עקרונית, כל חמאת עכו"ם(מז). אכן, חמאה שנתבשלה תחילה, עד שלא נשארו בה שיירי חלב — מותרת(מח). וכמו כן, כשנתערבה בהיתר — בטילה ברוב(מט), ובכל אופן, אינה אוסרת את הכלי בה נתבשלה(נ).

גבינות

יז. אסרו חכמים אכילת גבינות נכריים — מטעמים שונים ובעיקר, משום שנהגו להעמידם בקיבת נבילות או בהמות אסורות(נא). ונוהגים לאסור את כל גבינותיהם, אפילו במקומות שאין מעמידים אותם כלל בקיבה(נב).

יש שהעלה לאסור אפילו את עצם בישול גבינות עכו"ם, ואם נתבשלה, אסורה בהנאה(נג).

יח. במקומות שקיים פיקוח של ישראל בעת חליבת הבהמות ועשיית הגבינה,

במידה ונוכח ישראל וראה שאין תערובת איסור בגבינות, לדעת הרבה פוסקים נהוג להתירן, ואפילו ללא התערבות בפועל בתהליך ייצורן[נד].

אמנם, יש מחמירים, ומצריכים שאותו ישראל, גם יניח את הקיבה המותרת לתוך החלב[נה] וראה להלן.

יט. ידוע שחליבת הבהמות נעשתה על מנת לעשות גבינה[נו], אבל לא היתה נוכחות ישראל אלא בעת עשיית הגבינה — יש שהתיר הגבינות אבל רק בדיעבד, ובמקום הפסד מרובה[נז].

כ. המתירים שתיית חלב שבפיקוח ממשלתי — ודאי שיש להם מקום להתיר גבינה המיוצרת בפיקוח על הייצור בלבד[נח] וישנן עוד סיבות נוספות להיתר[נט].

ביום, יש להקפיד על שימוש בגבינות, אך ורק בהכשר למהדרין[ס].

הערה: גבינת קוטג׳, ספק אם נכללה באיסור גבינות עכו״ם[סא].

שמנת, לבן ויוגורט

כא. שמנת של נכריים, נטו כמה פוסקים לדונה כחמאה, ולהתירה, והוא הדין

ללבן ויוגורט[סב] ויש שהכריעו לאוסרם[סג].

למעשה, כל תוצרת ניגרת, כגון: גבינות רכות, לבן, אשל, שמנת או יוגורט עלולה להיות מיוצרת מ״מחמצת״ אסורה[סד] על כן יש להקפיד ולקנותה רק בהכשר למהדרין[סה].

הערה: מוצרים המכילים פירות ותמציות, חייבים בהכשר למהדרין מכמה סיבות[סו].

כב. יש המתירים להעמיד חלב כשר ביוגורט של נכריים, כדי לעשותו יוגורט, אולם לדעת גדולי הפוסקים, אין להתיר זאת אלא בתהליך משולש — כמפורט בהערה[סז].

הערה: חלב כחוש היוצא מן השמנת, יש שהתירו את שתייתו לצורך רפואי[סח].

אבקת חלב

כג. יש שהתירו שימוש באבקת חלב מתוצרת נכריים, במידה ואין בה חשש איסור חלב עכו״ם, ויש אוסרים[סט].

אבקה הנעשית מחלב הנמצא תחת פיקוח ממשלתי[ע] רבו הדעות המקילים להשתמש בה, בשעת הצורך[עא].

אבקות חלב לתינוקות

כד. אמהות רבות, משתמשות לצורך הזנת התינוקות באבקות חלב שונות, כאשר מגמתן לספק לתינוק משקה הדומה ביותר לחלב־אם[עב].

ברוב האבקות משמש ה״קזאין״ כמרכיב עיקרי[עג]. על כן, חובה להקפיד על הכשר למהדרין[עד].